

Przedmiotowy Zakres Oceniania- geografia

Szkoła progimnazjalna: Liceum Ogólnokształcące, Technikum Ekonomiczne

PZO został opracowany i dostosowany do trzyletniego cyklu nauczania w klasach LO i czteroletniego cyklu nauczania w klasach TE – poziom podstawowy i poziom rozszerzony.

Treści programowe opracowane dla podstawy programowej nauczania w zakresie rozszerzonym zostały zachowane, lecz rozdzielone w innym systemie dla obu typów szkół.

PZO zawiera zakres wymagań dla klas obu typów szkół, w którym prowadzony jest proces dydaktyczny.

PZO zawiera szczegółowe warunki i sposób oceniania przedmiotowego.

Ogólne zasady oceniania, formy i kategorie ocen, formy sprawdzania, etc zawarte zostały w Statucie Szkoły.

1. Cele ogólne po zakończeniu cyklu kształcenia:

- Rozszerzenie wiedzy z zakresu funkcjonowania systemu przyroda - człowiek - gospodarka.
- Gromadzenie, analizowanie i prezentowanie wiedzy geograficznej pochodzącej z różnych źródeł (map, tabel, diagramów, danych statystycznych, słownika geograficznego itd.).
- Interpretowanie aktualnych zdarzeń i procesów zachodzących na kuli ziemskiej (wyjaśnianie, ocenianie).
- Przewidywanie zmian zachodzących w wyniku działalności ludzkiej (na podstawie uzyskanych informacji).
- Rozwiązywanie zadań o charakterze problemowym w skali globalnej, regionalnej, lokalnej.
- Posługiwanie się ze zrozumieniem terminologią geograficzną.
- Posługiwanie się wiedzą geograficzną w życiu codziennym.

2. Wymagane umiejętności ucznia po zakończeniu cyklu kształcenia:

- Uczeń zna fakty, rozumie i stosuje pojęcia prawidłowości i teorie oraz przedstawia i wyjaśnia zdarzenia, zjawiska i procesy:
 - 1) funkcjonowanie systemu przyrodniczego Ziemi - zjawiska, procesy, wzajemne zależności, zmienność środowiska w czasie i przestrzeni, równowaga ekologiczna;
 - 2) funkcjonalne i przestrzenne powiązania oraz wzajemne zależności w systemie człowiek-przyroda - gospodarka;
 - 3) typy gospodarowania w środowisku i ich następstwa;
 - 4) przyczyny i skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności na Ziemi;
 - 5) problemy demograficzne społeczeństw;
 - 6) współczesne migracje ludności;
 - 7) procesy przekształcania sieci osadniczej;
 - 8) przemiany społeczne, gospodarcze i polityczne świata, takie jak: modernizacja; restrukturyzacja, globalizacja;
 - 9) konflikty zbrojne i inne zagrożenia społeczno-ekonomiczne; procesy przechodzenia od izolacji do integracji; zagadnienia współpracy między społecznościami; procesy integracji i dezintegracji w Europie (ze szczególnym uwzględnieniem roli Polski);
 - 10) możliwości rozwoju turystyki i rekreacji wynikające z uwarunkowań przyrodniczych, społeczno-ekonomicznych i kulturowych;
 - 11) metody badań geograficznych;
 - 12) system przyrodniczy Ziemi;

13) system społeczno-gospodarczy świata:

- a) ludność,
- b) gospodarcza działalność człowieka i współczesne tendencje gospodarki światowej,
- c) rozwój społeczno-gospodarczy,
- d) wybrane zagadnienia geografii politycznej (w tym elektoralnej);

14) relacje człowiek a środowisko:

- a) zmiany tych relacji na różnych etapach rozwoju społeczno-gospodarczego oraz zmiany poglądów na temat tych relacji,
- b) globalne i regionalne problemy środowiskowe, przykłady międzynarodowej i regionalnej współpracy w ich rozwiązywaniu,
- c) geograficzne uwarunkowania stanu zdrowotnego ludności na wybranych przykładach.

- Uczeń wykorzystuje i przetwarza informacje:

1) odczytuje, selekcjonuje, porównuje, interpretuje, grupuje informacje według określonych kryteriów;

2) wskazuje możliwości zastosowania informacji geograficznych w celu rozwiązywania zadań praktycznych;

3) przedstawia zjawiska, procesy i zależności na przykładzie wskazanego obszaru, korzystając z podanych źródeł informacji geograficznych pozyskuje informacje :

- a) planuje tok postępowania określającego sposób pozyskania informacji,
- b) ocenia wiarygodność i przydatność informacji z różnych źródeł,
- c) klasyfikuje informacje,
- d) prognozuje na podstawie informacji,
- e) abstrahuje w oparciu o informacje,
- f) przetwarza informacje.

4) uogólnia treści geograficzne;

5) określa relacje między sferami Ziemi, ich zależności od czynników zewnętrznych i wewnętrznych.

- Uczeń charakteryzuje, ocenia i rozwiązuje problemy w różnych skalach przestrzennych i czasowych:

1) przedstawia na wybranych przykładach przestrzenne powiązania i zależności w systemie człowiek - przyroda – gospodarka;

2) charakteryzuje na przykładach wybranych obszarów problemy istniejące w środowisku geograficznym;

3) proponuje rozwiązania problemów istniejących w środowisku geograficznym w różnych skalach w znanych sytuacjach;

4) formułuje wnioski dotyczące powiązań i zależności w systemie człowiek - przyroda - gospodarka w skalach od lokalnej do globalnej;

5) ocenia zmiany zachodzące w środowisku geograficznym wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym;

6) proponuje rozwiązania problemów istniejących w środowisku geograficznym zgodnie z koncepcją zrównoważonego rozwoju i zasadami współpracy międzynarodowej.

3. Ogólne kryteria oceny osiągnięć uczniów z geografii:

1) Ocenę **celującą** otrzymuje uczeń, który:

- posiada wymagane programem wiadomości;
- osiągnął wymagane umiejętności;
- samodzielnie, korzystając z różnych źródeł informacji poszerza wiedzę i umiejętności oraz dokonuje ich prezentacji w formie pisemnej lub ustnej;
- osiąga wymaganą na ocenę celującą na sprawdzianach wg przyjętych kryteriów punktowania;

- uczestniczy w konkursach, olimpiadach na zasadach opisanych w WZO;
- służy pomocą innym uczniom w rozwiązywaniu zadań.

2) Ocenę **bardzo dobrą** otrzymuje uczeń który:

- samodzielnie rozwiązuje zadania o najwyższym poziomie złożoności;
- zachowuje wzorową dokładność i staranność w rozwiązywaniu zadań;
- wypowiada się pełnymi zdaniami w sposób logiczny i spójny;
- bezbłędnie posługuje się nazewnictwem geograficznym;
- prawidłowo stosuje terminy geograficzne wymienione w osiągnięciach poziomów: podstawowego lub rozszerzonego.

3) Ocenę **dobrą** otrzymuje uczeń który:

- samodzielnie rozwiązuje zadania o wysokim poziomie złożoności;
- zachowuje wzorową dokładność i staranność w rozwiązywaniu zadań;
- wypowiada się pełnymi zdaniami w sposób logiczny i spójny;
- bezbłędnie posługuje się nazewnictwem geograficznym;
- prawidłowo stosuje terminy geograficzne wymienione w osiągnięciach poziomu podstawowego lub rozszerzonego.

4) Ocenę **dostateczną** otrzymuje uczeń który:

- samodzielnie rozwiązuje proste zadania;
- zachowuje dokładność i staranność wystarczającą do poprawnego rozwiązywania zadania;
- prawidłowo stosuje większość terminów geograficznych.

5) Ocenę **dopuszczającą** otrzymuje uczeń który:

- posiada wiedzę i umiejętności w zakresie wystarczającym do dalszego uczenia się geografii;
- rozwiązuje zadania, korzystając z pomocy innych uczniów lub nauczyciela;
- zachowuje małą dokładność i staranność, jest ona jednak wystarczająca do poprawnego rozwiązywania zadania;
- prawidłowo stosuje podstawowe terminy geograficzne.

6) Ocenę **niedostateczną** otrzymuje uczeń który:

- nie ma osiągnięć wystarczających do dalszego uczenia się geografii;
- nie rozwiązuje zadań, nawet przy pomocy innych uczniów lub nauczyciela;
- nie zachowuje minimalnej dokładności i staranności, koniecznej do poprawnego rozwiązywania zadania;
- nie zna lub nieprawidłowo stosuje terminy geograficzne .

4. Wymagania programowe:

Poziom podstawowy (klasa I):

Dział programowy	Na ocenę dopuszczającą i dostateczną uczeń:	Na ocenę dobrą, bardzo dobrą, celującą uczeń:
Ocena semestralna		
Mapa świata	Wskazuje kraje na mapie Europy i świata; wyjaśnia współczesne zmiany na mapie politycznej świata; wyjaśnia na wybranych przykładach (w skali lokalnej, regionalnej i globalnej) przyczyny procesów integracyjnych i ich	wyjaśnia termin państwo; wyjaśnia różnice między enklawą a eksklawą; wyjaśnia przyczyny i skutki dekolonizacji; analizuje mapę polityczną świata, charakteryzuje wybrane ustroje

	<p>skutki gospodarcze, społeczne i polityczne; porównuje powierzchnię największych i najmniejszych państw świata; opisuje zmiany na mapie politycznej świata po 1989 roku oraz ich przyczyny i następstwa, opisuje położenie, granice oraz podział administracyjny Polski.</p>	<p>polityczne; wyjaśnia przyczyny procesów integracyjnych i dezintegracyjnych na wybranych przykładach w skali lokalnej, regionalnej i globalnej; wykazuje przyczyny i skutki gospodarcze, społeczne oraz polityczne integracji i dezintegracji w skali lokalnej, regionalnej i globalnej.</p>
Ludność i urbanizacja	<p>wyróżnia i charakteryzuje obszary o optymalnych i trudnych warunkach do zamieszkania w skali globalnej i regionalnej; formułuje prawidłowości rządzące rozmieszczeniem ludności na świecie; charakteryzuje główne procesy demograficzne (fazy przejścia demograficznego i przejścia epidemiologicznego) na przykładzie całego świata i poszczególnych kontynentów; klasyfikuje migracje, podaje ich przyczyny i ocenia skutki tego zjawiska; charakteryzuje współczesne kierunki emigracji Polaków i czynniki wpływające na atrakcyjność niektórych państw dla imigrantów; wyjaśnia znaczenie kultury i tradycji regionalnych w procesie różnicowania się regionów pod względem rozwoju społecznego i gospodarczego (np. wyjaśnia rolę tradycji w rozwoju przedsiębiorczości w państwach Azji Południowo-Wschodniej); wyjaśnia zróżnicowanie procesów urbanizacji na świecie; opisuje procesy tworzenia się aglomeracji miejskich oraz ich formy; identyfikuje i wyjaśnia procesy wzrostu liczby ludności oraz ekspansji przestrzennej wielkich metropolii świata (np. poznaje przyczyny powstawania dzielnic nędzy, wzrostu przestępczości, degradacji środowiska przyrodniczego, problemów komunikacyjnych); opisuje zmiany w funkcji obszarów wiejskich na wybranych przykładach (np. w Unii Europejskiej w regionach turystycznych w państwach rozwijających się); potrafi wyjaśnić szanse i zagrożenia dla środowiska przyrodniczego i mieszkańców poszczególnych regionów, wynikające z procesów przemian</p>	<p>analizuje liczbę ludności i jej zmiany na świecie i poszczególnych kontynentach; oblicza współczynnik przyrostu naturalnego; prognozuje zmiany liczby ludności świata i kontynentów; porównuje przyrost naturalny w wybranych krajach o zróżnicowanym poziomie rozwoju gospodarczego; analizuje model przejścia demograficznego; opisuje cechy społeczeństwa w różnych fazach przejścia demograficznego; analizuje model przejścia epidemiologicznego; omawia zmiany liczby ludności w Polsce; formułuje wnioski na podstawie analizy diagramu ilustrującego zmiany współczynnika przyrostu naturalnego w Polsce; charakteryzuje zróżnicowanie demograficzne społeczeństw na wybranych przykładach; analizuje średnią długość trwania życia na świecie i wyjaśnia przyczyny jej zróżnicowania na podstawie mapy; analizuje strukturę wieku i płci na podstawie piramidy wieku w wybranych krajach świata; wyjaśnia przyczyny i skutki starzenia się społeczeństw na wybranych przykładach; porównuje strukturę demograficzną ludności Polski ze strukturą w wybranych krajach świata; charakteryzuje strukturę zatrudnienia ludności w wybranych krajach; definiuje bezrobocie; opisuje przyczyny i skutki bezrobocia na wybranych przykładach; analizuje rozmieszczenie ludności na świecie; opisuje czynniki decydujące o rozmieszczeniu ludności na wybranych</p>

	zachodzących na terenach wiejskich.	<p>przykładach; wykazuje wpływ barier osadniczych na rozmieszczenie ludności na świecie; wyróżnia i charakteryzuje obszary o optymalnych i trudnych warunkach do zamieszkania w skali globalnej i regionalnej; wyróżnia i charakteryzuje obszary o największej koncentracji ludności na świecie; formułuje prawidłowości rządzące rozmieszczeniem ludności na świecie; porównuje gęstość zaludnienia na kontynentach; opisuje geograficzne czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności w Polsce i porównuje z wybranym regionem świata; klasyfikuje migracje, podaje ich przyczyny i ocenia skutki tego zjawiska; charakteryzuje współczesne kierunki emigracji Polaków i czynniki wpływające na atrakcyjność niektórych państw dla imigrantów; oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego; porównuje saldo migracji w wybranych krajach; charakteryzuje odmiany ludzkie; wykazuje zróżnicowanie językowe i religijne ludności świata; charakteryzuje kręgi kulturowe; wyjaśnia znaczenie kultury i tradycji w procesie różnicowania się regionów pod względem rozwoju społecznego i gospodarczego; analizuje zróżnicowanie kulturowe ludności Polski; wyróżnia rodzaje jednostek osadniczych; charakteryzuje zróżnicowanie wsi na wybranych przykładach; opisuje zmiany w funkcji obszarów wiejskich na wybranych przykładach (np. w Unii Europejskiej, w regionach turystycznych w państwach rozwijających się); opisuje szanse i zagrożenia dla środowiska przyrodniczego i mieszkańców poszczególnych regionów, wynikające z procesów przemian zachodzących na terenach wiejskich; opisuje funkcje miast; opisuje procesy tworzenia się aglomeracji miejskich oraz ich formy na</p>
--	-------------------------------------	--

		<p>świecie i w Polsce; porównuje wybrane typy miast na świecie i w Polsce; opisuje kryteria wyróżniania miast w Polsce; wyjaśnia proces urbanizacji i dezurbanizacji; rozróżnia fazy urbanizacji; porównuje wskaźnik urbanizacji na świecie i w wybranych regionach; wyjaśnia zróżnicowanie procesów urbanizacji na świecie i w Polsce, rozróżnia typy zespołów miejskich; identyfikuje i wyjaśnia procesy wzrostu liczby ludności oraz ekspansji przestrzennej wielkich metropolii świata; wykazuje przyczyny i skutki ekspansji przestrzennej wielkich metropolii świata.</p>
Globalna gospodarka	<p>opisuje główne obszary upraw i chowu zwierząt na świecie, wyjaśnia ich zróżnicowanie przestrzenne; charakteryzuje kierunki zmian w powierzchni lasów na świecie (w wyniku procesów wylesiania i zalesiania) i podaje przykłady gospodarowania zasobami leśnymi (pozytywne i negatywne); charakteryzuje cechy gospodarki morskiej i podaje przykłady wykorzystania oceanu światowego oraz zagrożeń wynikających ze zbyt intensywnej eksploatacji zasobów morskich; wyjaśnia, na czym polegają zmiany zachodzące na rynku pracy w skali globalnej i regionalnej, wynikające z rozwoju nowoczesnych technologii informacyjno- -komunikacyjnych; przedstawia cechy przemysłu wysokiej technologii i podaje przykłady jego lokalizacji na świecie; rozpoznaje nowe funkcje ośrodków przemysłowych i nowe formy przestrzenne – technopolie, klastry i dystrykty przemysłowe; charakteryzuje i ocenia zróżnicowanie i zmiany struktury wykorzystania surowców energetycznych na świecie; dokonuje oceny zjawiska uzależnienia produkcji energii na świecie od źródeł zaopatrzenia surowców nieodnawialnych; potrafi wyjaśnić twierdzenie „ropa</p>	<p>wyjaśnia znaczenie rolnictwa dla gospodarki; wykazuje wpływ wybranych czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozwój rolnictwa; ocenia wpływ wybranych czynników przyrodniczych i społeczno- -gospodarczych na zmiany struktury użytkowania ziemi; wyjaśnia zróżnicowanie przestrzenne w poziomie rozwoju rolnictwa na świecie; wykazuje pozytywne i negatywne skutki rolnictwa uprzemysłowionego; porównuje rolnictwo intensywne i ekstensywne na wybranych przykładach; analizuje przestrzenne rozmieszczenie sposobów gospodarowania na świecie i w wybranych regionach; rozróżnia rośliny uprawne □ charakteryzuje główne obszary upraw na świecie; wyjaśnia przestrzenne zróżnicowanie rozmieszczenia upraw na wybranych przykładach; wyjaśnia przestrzenne zróżnicowanie upraw w Polsce; wymienia nazwy zwierząt gospodarskich; porównuje chów ekstensywny i intensywny; charakteryzuje główne obszary chowu zwierząt na świecie; opisuje funkcje lasów; analizuje gospodarcze wykorzystanie lasów;</p>

	<p> rządzi światem?"; ocenia rolę nowoczesnych usług komunikacyjnych w funkcjonowaniu gospodarki i w życiu codziennym; wyjaśnia zmiany zachodzące w kierunkach i natężeniu ruchu osób i towarów; wskazuje przykłady lokalizacji nowoczesnych terminali i ich rolę w rozwoju regionów; charakteryzuje wybrane obszary intensywnie zagospodarowywane turystycznie na świecie; wyjaśnia, dlaczego zmieniają się kierunki wyjazdów turystycznych Polaków; wskazuje skutki rozwoju turystyki dla środowiska przyrodniczego </p>	<p> wykazuje przyczyny i skutki gospodarki leśnej rabunkowej na wybranych przykładach; charakteryzuje racjonalną gospodarkę leśną na wybranych przykładach; charakteryzuje kierunki zmian w powierzchni lasów na świecie (w wyniku procesów wylesiania i zalesiania) i wymienia przykłady gospodarowania zasobami leśnymi (pozytywne i negatywne); analizuje rozmieszczenie kompleksów leśnych w Polsce na podstawie mapy; wyjaśnia znaczenie gospodarki leśnej w Polsce; opisuje wykorzystanie wód morskich i oceanicznych; wyjaśnia podział wód morskich na świecie; charakteryzuje cechy gospodarki morskiej na wybranych przykładach; wymienia główne obszary połowów morskich na podstawie mapy; wymienia przykłady wykorzystania oceanu światowego oraz zagrożeń wynikających ze zbyt intensywnej eksploatacji zasobów morskich; ukazuje główne problemy gospodarki morskiej w Polsce; opisuje podział i funkcje przemysłu; wykazuje znaczenie przemysłu; charakteryzuje czynniki lokalizacji przemysłu na wybranych przykładach; charakteryzuje wybrane okręgi przemysłowe; opisuje zmiany w polskim przemyśle w ostatnim 30-leciu; wykazuje znaczenie inwestycji zagranicznych w rozwoju polskiego przemysłu; wyjaśnia przyczyny i skutki restrukturyzacji i modernizacji przemysłu; wyjaśnia, na czym polegają zmiany zachodzące na rynku pracy w skali globalnej i regionalnej, wynikające z rozwoju nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych; charakteryzuje przemysł wysokiej technologii i wymienia przykłady jego lokalizacji na świecie; wyróżnia działy przemysłu high-tech; analizuje udział produktów wysokiej technologii w eksporcie artykułów przemysłowych w wybranych krajach </p>
--	--	---

	<p>świata na podstawie mapy; wymienia nowe funkcje ośrodków przemysłowych i nowe formy przestrzenne – technopolie, klastry i dystrykty przemysłowe; lokalizuje rozmieszczenie ośrodków high-tech na mapie świata; charakteryzuje wybrany ośrodek przemysłu high-tech; klasyfikuje źródła energii na świecie; charakteryzuje strukturę wykorzystania surowców energetycznych na świecie; analizuje i ocenia zmiany struktury wykorzystania surowców energetycznych na świecie; opisuje rozmieszczenie surowców energetycznych na świecie na podstawie mapy; analizuje produkcję energii elektrycznej na świecie i w wybranych krajach; rozdziela typy elektrowni; wykazuje zależność pomiędzy wielkością produkcji energii a dostępem do źródeł zaopatrzenia w surowce nieodnawialne; wyjaśnia twierdzenie „ropa rządzi światem”; wyjaśnia znaczenie odnawialnych źródeł energii elektrycznej dla gospodarki; przedstawia problemy przemysłu energetycznego w Polsce; wykazuje przyczyny i skutki rozwoju energetyki atomowej; wyjaśnia znaczenie usług; wyróżnia rodzaje usług różnych typów; ocenia rolę nowoczesnych usług komunikacyjnych w funkcjonowaniu gospodarki i w życiu codziennym; rozdziela działy komunikacji; wykazuje znaczenie transportu; opisuje zróżnicowanie sieci transportowej na świecie i w poszczególnych regionach na wybranych przykładach na podstawie mapy; omawia zmiany zachodzące w kierunkach i natężeniu ruchu osób i towarów na świecie i w wybranych regionach; wskazuje przykłady lokalizacji nowoczesnych terminali na podstawie mapy świata; wyjaśnia na przykładach rolę nowoczesnych terminali w rozwoju regionów;</p>
--	--

		<p>charakteryzuje główne problemy transportu w Polsce; wyjaśnia znaczenie łączności w funkcjonowaniu polskiej gospodarki i w życiu codziennym Polaków; przedstawia przyczyny i skutki rozwoju turystyki; rozróżnia rodzaje turystyki; opisuje czynniki decydujące o atrakcyjności turystycznej; opisuje atrakcje turystyczne wybranych regionów świata; charakteryzuje wybrane obszary intensywnie zagospodarowywane turystycznie na świecie; wyjaśnia przyczyny zmiany kierunków wyjazdów turystycznych Polaków; identyfikuje pozytywne i negatywne skutki rozwoju turystyki dla gospodarki, społeczeństwa i środowiska przyrodniczego; ocenia atrakcyjność turystyczną Polski.</p>
<p>Globalne problemy</p>	<p>klasyfikuje państwa na podstawie analizy wskaźników rozwoju społecznego i gospodarczego; wyróżnia regiony bogate i biedne (bogatą Północ i biedne Południe) i podaje przyczyny dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów świata; wyjaśnia, z czego wynikają różnice w wielkości i strukturze spożycia żywności na świecie (uwarunkowania przyrodnicze, kulturowe, społeczne i polityczne, mechanizmy wpływające na nierównomierny rozdział żywności w skali globalnej); podaje przykłady procesów globalizacji i ich wpływu na rozwój regionalny i lokalny; ocenia i projektuje różne formy pomocy państwa i organizacji pozarządowych państwom i regionom dotkniętym kryzysem (klęskami ekologicznymi, wojnami, głodem); wyjaśnia na wybranych przykładach (w skali lokalnej, regionalnej i globalnej) przyczyny procesów integracyjnych i ich skutki gospodarcze, społeczne i polityczne</p>	<p>porównuje wybrane wskaźniki sytuacji społeczno-gospodarczej; wykazuje przyczyny dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym poszczególnych państw i regionów; porównuje produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w wybranych krajach na podstawie mapy i danych statystycznych; analizuje wskaźnik rozwoju społecznego (HDI) w wybranych krajach na podstawie mapy i danych statystycznych; klasyfikuje państwa na podstawie analizy wskaźników rozwoju społecznego i gospodarczego; opisuje cechy krajów o różnym poziomie rozwoju na wybranych przykładach; wyróżnia regiony bogate i biedne (w tym określa, które regiony zalicza się do „bogatej Północy”, a które to „biednego Południa”); proponuje sposoby zmniejszenia nierówności w rozwoju społeczno-gospodarczym świata; wskazuje regiony głodu i niedożywienia na mapie świata; wyjaśnia, z czego wynikają różnice w wielkości i strukturze spożycia żywności na świecie; analizuje przyczyny i skutki głodu i niedożywienia na świecie;</p>

		<p>wymienia nazwy organizacji międzynarodowych zajmujących się pomocą dla regionów głodu i niedożywienia i ocenia skuteczność ich działań;</p> <p>wyjaśnia przyczyny i skutki globalizacji; charakteryzuje rolę wielkie korporacje międzynarodowych w procesie globalizacji;</p> <p>wymienia przykłady procesów globalizacyjnych i ich wpływu na rozwój regionalny i lokalny;</p> <p>wyjaśnia znaczenie współpracy międzynarodowej na szczeblu krajowym i regionalnym;</p> <p>wykazuje znaczenie handlu międzynarodowego we współpracy międzynarodowej;</p> <p>wyjaśnia cele integracji międzynarodowej w skali globalnej i regionalnej;</p> <p>analizuje pozytywne i negatywne skutki integracji europejskiej;</p> <p>wymienia nazwy najważniejszych organizacji międzynarodowych;</p> <p>analizuje znaczenie ONZ;</p> <p>charakteryzuje współpracę międzynarodową Polski;</p> <p>wymienia główne źródła konfliktów zbrojnych;</p> <p>wyjaśnia przyczyny i skutki konfliktów zbrojnych;</p> <p>wyjaśnia przyczyny i skutki terroryzmu;</p> <p>wskazuje najważniejsze obszary konfliktów zbrojnych i zamachów terrorystycznych w ostatnich latach na mapie świata;</p> <p>opisuje wybrany konflikt zbrojny.</p>
<p>Relacja człowiek – środowisko</p>	<p>formułuje problemy wynikające z eksploatacji zasobów odnawialnych i nieodnawialnych;</p> <p>potrafi przewidzieć przyrodnicze i pozaprzyrodnicze przyczyny i skutki zakłóceń równowagi ekologicznej;</p> <p>charakteryzuje obszary niedoboru i nadmiaru wody na świecie i określa przyczyny tego zróżnicowania (w tym zanieczyszczenia wód);</p> <p>przedstawia projekty rozwiązań stosowanych w sytuacjach braku lub niedoborów wody w różnych strefach klimatycznych;</p> <p>rozdziela przyczyny zachodzących współcześnie globalnych zmian klimatu (ocieplenia globalnego) i ocenia</p>	<p>wyjaśnia przyczyny i skutki antropopresji;</p> <p>wykazuje wpływ rolnictwa na środowisko przyrodnicze;</p> <p>wykazuje na przykładach, że zbyt intensywne wykorzystanie rolnicze gleb oraz nieumiejętne zabiegi agrotechniczne powodują w wielu częściach świata degradację gleb, co w konsekwencji prowadzi do spadku produkcji żywności, a w niektórych regionach świata do głodu i ubóstwa;</p> <p>charakteryzuje wpływ przemysłu na środowisko przyrodnicze;</p> <p>formułuje zagrożenia wynikające ze zbyt intensywnego eksploatacji zasobów odnawialnych i nieodnawialnych;</p>

	<p>rozwiązania podejmowane w skali globalnej i regionalnej zapobiegające temu zjawisku;</p> <p>wykazuje na przykładach, że zbyt intensywne wykorzystanie rolnicze gleb oraz nieumiejętne zabiegi agrotechniczne powodują w wielu częściach świata degradację gleb, co w konsekwencji prowadzi do spadku produkcji żywności, a w niektórych regionach świata do głodu i ubóstwa;</p> <p>wykazuje na przykładach pozaprzyrodnicze czynniki zmieniające relacje człowiek – środowisko przyrodnicze (rozszerzanie udziału technologii energooszczędnych, zmiany modelu konsumpcji, zmiany poglądów dotyczących ochrony środowisk)</p>	<p>wskazuje przyrodnicze i pozaprzyrodnicze skutki zakłóceń równowagi ekologicznej;</p> <p>opisuje efekt cieplarniany i mechanizm powstawania dziury ozonowej;</p> <p>rozdziela przyczyny i skutki zachodzących współcześnie globalnych zmian klimatu (ocieplenia globalnego) i ocenia rozwiązania podejmowane w skali globalnej i regionalnej zapobiegające temu zjawisku;</p> <p>wykazuje wpływ rozwoju transportu na środowisko przyrodnicze;</p> <p>przewiduje globalne przyrodnicze i pozaprzyrodnicze i skutki zakłóceń równowagi ekologicznej;</p> <p>charakteryzuje na przykładach obszary niedoboru i nadmiaru wody na świecie;</p> <p>określa przyczyny zróżnicowania w dostępie do zasobów wody na świecie (w tym zanieczyszczenie wód);</p> <p>projektuje rozwiązania, które można zastosować w sytuacjach braku lub niedoboru wody w różnych strefach klimatycznych;</p> <p>opisuje działania podejmowane na rzecz odbudowania równowagi ekologicznej;</p> <p>charakteryzuje filary zrównoważonego rozwoju;</p> <p>analizuje etapy relacji człowiek – środowisko, podając przykłady pozaprzyrodniczych czynników zmieniających te relacje (rozszerzanie udziału technologii energooszczędnych, zmiany modelu konsumpcji, zmiany poglądów dotyczących ochrony środowiska);</p> <p>proponuje sposoby ochrony przyrody;</p> <p>wymienia nazwy międzynarodowych form ochrony przyrody;</p> <p>proponuje sposoby działań na rzecz zachowania równowagi w środowisku przyrodniczym.</p>
--	---	--

Poziom rozszerzony (klasa II):

Dział programowy	Na ocenę dopuszczającą i dostateczną uczeń:	Na ocenę dobrą, bardzo dobrą, celującą uczeń:
Ocena semestralna		
1. Podstawy metodologii geografii.	wyjaśnia pojęcie geografii jako nauki; wyjaśnia kształtowanie się geografii jako nauki;	pozyskuje, przetwarza i gromadzi informacje o środowisku geograficznym;

	<p>wskazuje cel i zakres badań geografii jako nauki; omawia podział nauk geograficznych; wskazuje przedmiot i zakres badań poszczególnych nauk geograficznych; podaje źródła informacji geograficznej; uzasadnia przydatność nauk geograficznych w życiu codziennym.</p>	<p>odszukuje informacje geograficzne w Internecie; omawia odmienność kartografii i geografii regionalnej od pozostałych nauk geograficznych; omawia znaczenie Geograficznych Systemów Informacyjnych w tworzeniu, przechowywaniu i analizie map cyfrowych.</p>
2.Mapa i jej cechy	<p>wyjaśnia różnice między siatką geograficzną a kartograficzną; wymienia klasyczne odwzorowania kartograficzne; wyjaśnia zasady tworzenia wybranych odwzorowań; ocenia przydatność odwzorowań definiuje generalizację mapy; wymienia rodzaje skal; uzasadnia celowość dokonywania generalizacji; charakteryzuje zastosowanie różnych rodzajów skali dokonuje obliczeń odległości; wykonuje łatwe zadania na mapie topograficznej.</p>	<p>wyjaśnia, co to jest mapa; definiuje odwzorowanie; wymienia elementy mapy; streszcza zasady konstrukcji odwzorowań; wskazuje wielkości ulegające odkształceniom w odwzorowaniach; wskazuje odpowiednie odwzorowanie w zależności od celu; wskazuje cel dokonywania generalizacji treści mapy przedstawianego obszaru; omawia zasady dokonywania generalizacji; przekształca skale; interpretuje wykresy i profil terenu; wykonuje wykresy i profil terenu; uzasadnia zastosowanie danej metody do prezentacji konkretnego zjawiska; wykonuje wszystkie zadania na dowolnej mapie topograficznej.</p>
3.Przestrzeń i czas na Ziemi.	<p>porównuje (na podstawie źródeł) pod względem wielkości Słońce, Księżyc, planety; wymienia planety Układu Słonecznego; definiuje pojęcia galaktyki, gwiazdy, planety, księżyc, meteory, meteoryty, satelity; wskazuje, kto dokonał pierwszego pomiaru Ziemi; nazywa rzeczywisty kształt Ziemi; podaje jej podstawowe wymiary; wymienia dowody na kształt Ziemi; wskazuje podstawowe konsekwencje kształtu Ziemi; definiuje pojęcia: sfera niebieska, horyzont, górowanie, wysokość, azymut astronomiczny, długość i szerokość geograficzna; określa współrzędne geograficzne na podstawie siatki; oblicza rozciągłość południkową i równoleżnikową; wymienia dowody na ruch obrotowy i obiegowy Ziemi i podaje ich konsekwencje; dokonuje prostych obliczeń czasu i</p>	<p>wymienia etapy powstawania Układu Słonecznego; wymienia etapy powstania Ziemi; omawia strukturę Układu Słonecznego; opisuje budowę wszechświata i Układu Słonecznego; charakteryzuje hipotezy dotyczące powstania wszechświata; dowodzi, że odkrycia Einsteina zrewolucjonizowały świat nauki; wyjaśnia zasadę pierwszego pomiaru Ziemi; wyjaśnia różnice między geoidą a elipsoidą obrotową; objaśnia dowód na spłaszczenie Ziemi; wyjaśnia dowody na ruch obrotowy i obiegowy Ziemi i podaje ich konsekwencje; dokonuje obliczeń wysokości Słońca; charakteryzuje przyczyny i typy zaćmień Słońca i Księżyca; wyjaśnia, dlaczego istnieją różne rodzaje czasu; wyjaśnia, jak tworzy się strefy czasowe; oblicza różnice czasu na podstawie danych;</p>

	wysokości Słońca; zna rodzaje kalendarzy; przytacza przyczyny zaćmienia Księżycy i Słońca .	wyjaśnia konsekwencje istnienia stref czasowych i linii zmiany daty.
Ocena roczna		
Dzieje i budowa Ziemi	definiuje pojęcia: wiek względny i bezwzględny, metoda stratygraficzna, metoda biostratygrafii (skamieniałości przewodnych), metody izotopowe, czas połowicznego rozpadu; wskazuje metody datowania i odtworzenia dziejów Ziemi; dokonuje podziału dziejów Ziemi na ery i okresy; wskazuje charakterystyczne wydarzenia w poszczególnych okresach geologicznych; wymienia formy życia dominujące w poszczególnych erach,; wskazuje źródła wiedzy o wnętrzu Ziemi; wskazuje warstwy tworzące wnętrze Ziemi; określa zmiany temperatury i ciśnienia wraz z głębokością; definiuje pojęcia: minerał, skała, kryształ, skały: magmowe, głębiny, wylewne, porfirowe, osadowe, okrucowe, organogeniczne, bitumiczne, węglanowe, krzemionkowe, budowa jawnokrystaliczna i skrytokrystaliczna, diageneza; wymienia znane minerały; omawia kryteria podziału skał; wyjaśnia sposoby rozpoznawania minerałów i skał na podstawie ich cech fizycznych i składu chemicznego; omawia zasadę podziału skał na podstawie kryterium ich genezy; rozpoznaje minerały i skały na podstawie ich cech zewnętrznych.	uzasadnia potrzebę i zasady podziału dziejów Ziemi; omawia zmiany klimatu na tle dziejów Ziemi; wymienia okresy geologiczne, w których zachodziły ruchy górotwórcze; posługuje się mapami geologicznymi; wyjaśnia wpływ warunków środowiskowych na formy życia w poszczególnych erach i okresach; dokonuje interpretacji zdarzeń na podstawie profilu geologicznego; przedstawia, posługując się tabelą stratygraficzną, główne etapy formowania się kontynentów i oceanów oraz rozwój życia organicznego; określa genezę głównych pasm górskich na Ziemi; wskazuje cechy różniące poszczególne warstwy wnętrza Ziemi; porównuje budowę skorupy kontynentalnej ze skorupą oceaniczną; wyjaśnia zjawisko izostazji; oszacowuje temperaturę na określonej głębokości w obrębie skorupy ziemskiej przy podanym stopniu geotermicznym; określa związek między budową wnętrza Ziemi a procesami zachodzącymi na jej powierzchni; wyjaśnia warunki powstania skały i ich wpływ na jej postać; wyjaśnia różnice w budowie i sposobie powstawania skał magmowych i osadowych; podaje przykłady gospodarczego wykorzystania skał; wskazuje związki zachodzące

		między warunkami powstawania skał a ich składem chemicznym i postacią fizyczną.
Procesy wewnętrzne i procesy zewnętrzne kształtujące skorupę ziemską	<p>definiuje pojęcia: procesy endogeniczne, plutonizm, intruzja, batolit, lakolit, lopolit, wulkanizm, ekstruzja, komin wulkaniczny, krater, kaldera, bomba wulkaniczna, stratowulkan, metamorfizm, diastrofizm, fałd, antyklina, synklina, płaszczowina, uskok, hipocentrum;</p> <p>wskazuje procesy endogeniczne i ich źródło;</p> <p>wskazuje miejsca na Ziemi, w których zachodzą procesy endogeniczne, wymienia formy terenu powstałe w wyniku działania tych procesów;</p> <p>wymienia płyty, na jakie dzieli się skorupa ziemską;</p> <p>nazywa strefy rozchodzenia i ścierania się płyt litosfery;</p> <p>wyjaśnia rozmieszczenie zjawisk geologicznych wykorzystując w tym celu teorię płyt litosfery;</p> <p>Wyjaśnia znaczenie terminów: procesy egzogeniczne, wietrzenie fizyczne, chemiczne, biologiczne, erozja, ruchy masowe;</p> <p>wskazuje typy wietrzenia w zależności od strefy klimatycznej;</p> <p>podaje przykłady obszarów na Ziemi, gdzie występują zjawiska krasowe;</p> <p>przedstawia proces powstawania jaskini, wgłębna, boczna, wskazuje na mapie i opisuje największe delty świata;</p> <p>wymienia przejawy działalności wiatru;</p> <p>wymienia formy powstałe w wyniku działalności wiatru;</p> <p>omawia przebieg procesów eolicznych prowadzących do powstania określonych form, wymienia przykłady obszarów wydm nadmorskich w Polsce;</p> <p>wyjaśnia przyczyny powstania pustyn w strefie zwrotnikowej,</p> <p>wskazuje na Ziemi obszary występowania form eolicznych;</p>	<p>określa związek pomiędzy przebiegiem i potencjalnymi skutkami trzęsień ziemi w zależności od odległości od epicentrum, charakteru podłoża i jego zagospodarowania;</p> <p>wyjaśnia gwałtowność niektórych procesów endogenicznych powodujących duże zagrożenie dla ludności;</p> <p>wskazuje zmiany w środowisku geograficznym spowodowane procesami endogenicznymi;</p> <p>wyjaśnia przyczyny przestrzennego zróżnicowania działalności procesów endogenicznych;</p> <p>wyjaśnia na podstawie rysunków i zdjęć różnice w kształcie poszczególnych wulkanów;</p> <p>wyjaśnia wpływ chemizmu magmy na typy wulkanów i charakter ich erupcji;</p> <p>wykazuje zależność między czasem powstania gór a rodzajem gór;</p> <p>wyjaśnia przyczyny trzęsień ziemi;</p> <p>porównuje deformacje ciągłe i nieciągłe;</p> <p>wskazuje przyczyny ruchu płyt litosfery;</p> <p>wskazuje przyczyny zjawisk, które zachodzą w strefach ryftowych i subdukcji;</p> <p>omawia ewolucję skorupy ziemskiej w wyniku ruchu płyt litosfery;</p> <p>wyjaśnia związek występowania zjawisk wulkanicznych z granicami płyt litosfery;</p> <p>wyjaśnia przyczyny i mechanizm ruchów płyt litosfery;</p> <p>wyjaśnia obecne położenie płyt jako konsekwencję ich przemieszczania;</p> <p>dowodzi związku występowania największych pasm górskich z kolizją płyt litosfery;</p> <p>charakteryzuje formy dna oceanicznego związane z ruchami płyt litosfery;</p> <p>wyjaśnia różnicę pomiędzy obrywem skalnym, osuwiskiem, splywem ziemnym i spełzywaniem;</p>

	<p>wymienia kryteria podziału wybrzeży; wskazuje występowanie określonych typów wybrzeży.</p>	<p>rozpoznaje formy powstałe w wyniku działania procesów denudacyjnych wyjaśnia ich genezę; wskazuje procesy fluwialne w poszczególnych odcinkach biegu rzeki; wskazuje przyczyny różnej intensywności procesów fluwialnych; wymienia procesy zachodzące w strefie marginalnej lądolodu; wyjaśnia pochodzenie formy w zależności od procesu; wskazuje obszary występowania form fluwialnych i glacialnych oraz wyjaśnia ich rozmieszczenie; wykazuje różnice w przyczynach i przebiegu wietrzenia w zależności od od typu klimatu, rodzaju świata organicznego, typ wietrzenia; wykazuje różnice w przyczynach rodzaju, tempa przebiegu wietrzenia i odporności skał; definiuje pojęcia: kras, żłobki, lejki, żebra krasowe; polja, uwały, mogoty, ponory, stalaktyty, stalagmity, stalagnaty, wymienia powierzchniowe i podziemne formy krasowe, rozpoznaje je na zdjęciu, schemacie; wymienia czynniki wpływające na tempo procesów krasowych; charakteryzuje przebieg procesu krasowienia skał; rozumie i wyjaśnia terminy: eksfoliacja, hydratacja, detersja, detrakcja, egzaracja; definiuje pojęcia: wybrzeże, brzeg, klif, faleza, rewy, atole, wybrzeże: mangrowe, dalmatyńskie, riasowe, fiordowe, fiordowe, szkierowe, limanowe, mierzejowe, saliny; wyjaśnia genezę form brzegowych, potrafi zaproponować i uzasadnić formę ochrony określonego typu wybrzeża; ocenia zasadność wydawania znacznych środków na umacnianie niszczonych brzegów morskich.</p>
Wielkie formy	definiuje ukształtowanie	porównuje ukształtowanie

uksztalowania powierzchni Ziemi.	poziome i pionowe; wskazuje oceany, największe morza, kontynenty, największe wyspy i półwyspy; porównuje powierzchnię lądów oraz oceanów; wskazuje największe góry, wyżyny, niziny; wyjaśnia zasady podziału form rzeźby oceanicznej i lądowej; wskazuje na mapie indukcyjnej świata oceany i kontynenty; na podstawie mapy określa położenie, nazwę i wysokość najwyżej i najniżej położonych punktów na poszczególnych kontynentach.	lądów i dna oceanicznego; interpretuje krzywą hipsograficzną.
----------------------------------	--	--

Poziom rozszerzony (Klasa III)

Dział programowy	Na ocenę dopuszczającą i dostateczną uczeń:	Na ocenę dobrą, bardzo dobrą, celującą uczeń:
Ocena semestralna		
Skład i budowa atmosfery.	wymienia skład powietrza atmosferycznego; wskazuje rolę składników powietrza atmosferycznego; wymienia zjawiska zachodzące w warstwach atmosfery; opisuje rozkład temperatury w warstwach atmosfery; wyjaśnia pojęcie wyżu i niżu barycznego; nazywa typy wiatrów w skali globalnej i lokalnej; wyjaśnia zmiany temperatury wraz z wysokością; wyjaśnia, jak powstają opady i osady atmosferyczne; wskazuje różnicę między opadami i osadami atmosferycznymi; wymienia rodzaje opadów i osadów najczęściej występujące w swoim regionie; definiuje pojęcia: pogoda, klimat, ciśnienie atmosferyczne, wilgotność bezwzględna i względna powietrza, osady atmosferyczne, usłonecznienie, nasłonecznienie, skala Beauforta; wymienia składniki pogody i klimatu;	wskazuje rolę atmosfery; wymienia kryteria podziału atmosfery na warstwy; charakteryzuje warstwy atmosfery; wyjaśnia przyczyny zmian składu powietrza atmosferycznego; uzasadnia szczególną rolę atmosfery w funkcjonowaniu biosfery; wyjaśnia zależności między atmosferą a pozostałymi elementami systemu przyrodniczego; wyjaśnia przyczyny zróżnicowania rozkładu ciśnień; wyjaśnia przyczyny powstania pasatów i monsunów; wyjaśnia, dlaczego fen to wiatr suchy i ciepły; rysuje schemat układów barycznych; przedstawia na rysunku ogólny schemat cyrkulacji mas powietrza na Ziemi; wyjaśnia na przykładzie zjawisko powstania inwersji termicznej; charakteryzuje na podstawie mapy stałe ośrodki baryczne; oblicza na konkretnym przykładzie zmiany temperatury: sucho adiabatyczne i wilgotno adiabatyczne; wymienia rodzaje chmur;

	<p>wskazuje miary składników pogody i klimatu; wykazuje różnice między pogodą a klimatem; określa wpływ pogody i klimatu na życie człowieka; wymienia dziedziny, w których prognozowanie pogody ma duże znaczenie; wymienia strefy oświetlenia Ziemi, omawia przyczyny zróżnicowania oświetlenia Ziemi; omawia rozmieszczenie stref klimatycznych na Ziemi (korzystając z mapy fizycznej) w powiązaniu ze strefami oświetlenia; wskazuje czynniki strefowe i astrefowe warunkujące klimat; wyjaśnia wpływ czynników geograficznych na przebieg procesów klimatotwórczych; wyjaśnia, na czym polega przejściowość stref klimatycznych; charakteryzuje poszczególne strefy klimatów strefowych i astrefowych.</p>	<p>wykazuje zależność powstania opadów i osadów od miejsca ich występowania; wykazuje rodzaj opadów od typu frontu atmosferycznego; przedstawia prawidłowości i przyczyny zróżnicowania rocznych sum opadów na Ziemi; przedstawia na rysunkach sposób powstawania opadów konwekcyjnych i orograficznych; omawia tworzenie się frontów atmosferycznych oraz charakterystyczne zjawiska meteorologiczne towarzyszące strefom frontowym; wykazuje wzajemne zależności pomiędzy składnikami pogody i klimatu; wskazuje różnice między opadem i osadem atmosferycznym; omawia przestrzenne skale klimatu; interpretuje mapy klimatyczne; charakteryzuje (wykorzystując źródła) zmienność temperatury i opadów w swoim regionie; przeprowadza analizę mapy synoptycznej wybranego obszaru; przewiduje na podstawie mapy synoptycznej zmiany pogody; charakteryzuje klimaty astrefowe; dowodzi wpływu strefowości klimatycznej na przestrzenne zróżnicowanie innych elementów systemu przyrodniczego Ziemi.</p>
Hydrosfera	<p>omawia rolę hydrosfery w środowisku przyrodniczym; definiuje pojęcia: morze: przybrzeżne, śródlądowe, międzywyspowe, falowanie, prądy morskie, upwelling, downwelling, pływy, pływy syzygijne i kwadrowe, tsunami; omawia skład chemiczny i właściwości fizyczne wody morskiej, ruchy wody morskiej, przyczyny zmiennego zasolenia mórz; określa prawidłowości kierunków zimnych i ciepłych prądów morskich; wyjaśnia przyczyny i konsekwencje zmiennego zasolenia wód morskich; wyjaśnia przyczyny słabego zasolenia wód Bałtyku; omawia powierzchniowe prądy morskie, wykorzystując mapę fizyczną, wykazuje</p>	<p>rysuje i wyjaśnia schemat obiegu wody na Ziemi; wyznacza na mapie przebieg działu wodnego; wyjaśnia rozmieszczenie lodowców na świecie; oblicza na podstawie mapy topograficznej spadek rzeki; wyjaśnia pojęcia: jezioro przepływowo, odpływowe, bezodpływowe, oligotroficzne, eutroficzne, dystroficzne, tektoniczne, wulkaniczne, reliktove, deltowe, krasowe, zakolowe, przybrzeżne, polodowcowe, antropogeniczne, mokradła, torfowisko; omawia genetyczne typy jezior;</p>

	<p>wpływ prądów morskich na klimat; wyjaśnia przyczyny i konsekwencje ruchów wody morskiej; zaznacza na mapie konturowej oceany, morza, ważniejsze zatoki; omawia ustroje rzeczne; wyjaśnia wpływ sposobu zasilania rzeki na jej ustrój; omawia typy ujść rzecznych; wyjaśnia powstawanie źródeł; porównuje typy reżimów rzecznych (na podstawie wykresów zmian stanów lub przepływów rzek); definiuje pojęcia: rzeka główna, system rzeczny, dorzecze, zlewisko, dział wodny, ustrój rzeki: lodowcowy, śnieżny, deszczowy, złożony; delta, estuarium; podaje zasady podziału wód lądowych; wyjaśnia, na czym polegają główne funkcje sztucznych zbiorników wodnych; wyjaśnia genezę lodowców; wskazuje na mapie fizycznej obszary występowania lodowców.</p>	<p>rozdziela na podstawie planów batymetrycznych główne typy genetyczne jezior; szkicuje kształt misy jeziora morenowego i rynnowego; porównuje i szkicuje główne typy lodowców; wskazuje na mapie świata obszary występowania lodowców; wyjaśnia przyczyny występowania i wskazuje na mapie obszary wieloletniej zmarzliny; tłumaczy problemy gospodarcze występujące na terenach wieloletniej zmarzliny.</p>
<p>Gleba i czynniki glebotwórcze.</p>	<p>wyjaśnia, co to jest gleba i jakie są jej składniki;; wskazuje obszary na Ziemi o glebach przekształconych przez człowieka; wyjaśnia wpływ działalności człowieka na produktywność gleby; omawia (korzystając z mapy fizycznej) rozmieszczenie na Ziemi gleb strefowych i astrefowych; wskazuje wpływ warunków środowiskowych na wykształcenie się gleb strefowych i astrefowych; wskazuje przyczyny zróżnicowania walorów użytkowych gleb; wyjaśnia rozmieszczenie gleb uwarunkowane zróżnicowanymi warunkami naturalnymi; wskazuje na mapie fizycznej świata obszary o określonych typach gleb; wskazuje strefy roślinne w powiązaniu ze strefami glebowymi; rozróżnia podstawowe formacje roślinne; charakteryzuje roślinność strefową; charakteryzuje roślinność astrefową; wykazuje wpływ klimatu na kształtowanie się strefowości roślinnej.</p>	<p>porównuje różne profile glebowe; wyjaśnia wpływ warunków naturalnych na powstanie określonego typu gleby; ocenia wpływ warunków na powstawanie określonego typu gleby; charakteryzuje przebieg procesu glebotwórczego prowadzącego do powstania określonego typu gleby; wymienia czynniki decydujące o strefowości rozmieszczenia gleb; wyjaśnia czynniki warunkujące żyzność gleby; charakteryzuje i uzasadnia przestrzenne zróżnicowanie typów gleb Polski; wyjaśnia wpływ działalności człowieka na walory użytkowe gleb; charakteryzuje przydatność rolniczą gleb w okolicy miejsca zamieszkania; wyjaśnia wpływ klimatu na rozmieszczenie formacji roślinnych; wyjaśnia warunki powstania formacji roślinności astrefowej; wyjaśnia prawidłowości w rozmieszczeniu stref roślinnych na</p>

		Ziemi; wyjaśnia, jakie bariery ograniczają występowanie określonych formacji roślinnych.
--	--	---

Dział programowy	Na ocenę dopuszczającą i dostateczną uczeń:	Na ocenę dobrą, bardzo dobrą, celującą uczeń:
Ocena semestralna		
Rozmieszczenie ludności na Ziemi	<p>dzieli czynniki wpływające na rozmieszczenie ludności na czynniki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze; wyjaśnia pojęcia: subekumena, anekumena; wskazuje na mapie obszary ekumeny; wyróżnia obszary o optymalnych warunkach do zamieszkania; oblicza gęstość zaludnienia wybranego państwa na podstawie danych statystycznych.</p>	<p>wskazuje przykłady obszarów ekumeny, subekumeny i anekumeny; wyjaśnia zróżnicowanie zaludnienia na Ziemi; charakteryzuje obszary o różnych warunkach do zamieszkania w skali globalnej i regionalnej; podaje przykłady skutków nadmiernej gęstości zaludnienia; wskazuje na mapie i uzasadnia występowanie obszarów ekumeny, subekumeny i anekumeny; na podstawie oceny warunków naturalnych wskazuje obszary potencjalnie najlepsze do zamieszkania przez człowieka; wskazuje prawidłowości decydujące o rozmieszczeniu ludności na świecie; bezbłędnie i sprawnie posługuje się pojęciami; analizuje wpływ poszczególnych czynników na rozmieszczenie ludności na świecie; analizuje różnice w zaludnieniu poszczególnych regionów świata.</p>
Rozwój ludności	<p>wyjaśnia pojęcia: przyrost naturalny, przyrost rzeczywisty; na podstawie wykresu z podręcznika odczytuje udział procentowy poszczególnych kontynentów w zaludnieniu świata; wyjaśnia pojęcia: depopulacja, eksplozja demograficzna, współczynnik dzietności; wymienia fazy przejścia demograficznego i przejścia epidemiologicznego; wyjaśnia zmiany w zaludnieniu świata; na podstawie mapy wskazuje kraje o największym i najmniejszym współczynniku przyrostu naturalnego; podaje przykłady państw, w których</p>	<p>określa skutki eksplozji demograficznej i depopulacji; na podstawie danych statystycznych oblicza współczynnik salda migracji oraz współczynnik przyrostu rzeczywistego; wyjaśnia główne procesy demograficzne na przykładzie poszczególnych kontynentów i całego świata; wyjaśnia wielkość przyrostu naturalnego w różnych regionach świata; określa czynniki wpływające na przeciętną długość życia; charakteryzuje pod względem zmian demograficznych społeczeństwa o różnym poziomie rozwoju społeczno-</p>

	<p>żyje się krócej i w których żyje się dłużej.</p>	<p>gospodarczego; charakteryzuje dynamikę rozwoju ludności na świecie według rozwoju społeczno-ekonomicznego; ocenia wpływ różnych czynników na przeciętną długość życia, podając przykłady państw; określa warunki, które muszą być spełnione, aby nastąpiło zwiększenie liczby ludności; wskazuje konsekwencje spadku zaludnienia dla gospodarki i społeczeństwa; analizuje przyczyny, które prowadzą do wykształcenia się społeczeństwa młodego i starzejącego się.</p>
<p>Struktury demograficzne ludności</p>	<p>wymienia podstawowe czynniki kształtujące strukturę demograficzną; z piramidy wieku i płci ludności Polski odczytuje najliczniejszą i najmniej liczną grupę wiekową; wyjaśnia pojęcie: współczynnik feminizacji; potrafi scharakteryzować strukturę wieku i płci ludności Polski na podstawie piramidy wieku i płci ludności; wyjaśnia proces starzenia się społeczeństw, podaje przyczyny tego procesu.</p>	<p>omawia czynniki kształtujące strukturę wieku i płci ludności; opisuje strukturę demograficzną wybranego państwa; wykonuje piramidę wieku i płci ludności wybranego państwa; omawia konsekwencje procesu starzenia się ludności; przedstawia główne założenia polityki UE względem ludzi starszych (wyjaśnia strategię „srebrnej gospodarki”); wskazuje problemy demograficzne Polski oraz regionu swojego zamieszkania; analizując dane statystyczne, dokonuje prognozy zmian głównych grup wiekowych w Polsce i w wybranych krajach; wyszukuje informacje dotyczące wybranego problemu demograficznego w wybranym regionie świata; potrafi dokonać ich analizy, wskazać czynniki i konsekwencje wybranego problemu oraz potrafi zaproponować możliwości rozwiązania problemu.</p>
<p>Migracje</p>	<p>wyjaśnia pojęcia: emigracja, imigracja; podaje co najmniej trzy przyczyny migracji ludności; podaje różne skutki migracji ludności, wyjaśnia pojęcia: reemigracja, repatriacja, migracja zastępcza; przedstawia podział migracji według kierunku, zasięgu, czasu trwania, przyczyny i charakteru osadnictwa; wskazuje główne kierunki migracji na świecie; podaje przykłady państw najczęściej wybieranych przez emigrantów.</p>	<p>omawia zmiany migracji na przestrzeni lat oraz wskazuje przyczyny tych zmian; wyjaśnia różnice między państwem emigracyjnym i imigracyjnym; wyjaśnia zjawisko drenażu mózgów; charakteryzuje migracje wewnętrzne w Polsce (przyczyny, kierunki, konsekwencje); podaje przykłady nowych typów migracji; wymienia pozytywne i negatywne skutki migracji; podaje skutki migracji dla państw</p>

		<p>emigracyjnych i imigracyjnych; opisuje strukturę narodowościową wybranych państw europejskich oraz wyjaśnia przyczyny obecności obcokrajowców; wyjaśnia przyczyny emigracji Polaków po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej; analizuje przyczyny wielkości salda migracji w wybranych państwach; wskazuje i omawia konsekwencje migracji międzykontynentalnych dla rozwoju ludności i gospodarki; przedstawia informacje dotyczące migracji w regionie zamieszkania oraz porównuje z migracjami w całej Polsce; dokonuje analizy zależności między poziomem rozwoju społeczno- gospodarczego a natężeniem migracji ludności.</p>
Zróżnicowanie procesów urbanizacji na świecie. Rozwój wielkich metropolii	<p>wyjaśnia różnicę między miastem a wsią; zna pojęcie aglomeracji, podaje przykłady największych miast świata; wyjaśnia pojęcia: urbanizacja, wskaźnik urbanizacji; omawia proces powstawania miast; omawia zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji na świecie; zna typy zespołów miejskich: aglomeracja monocentryczna, aglomeracja policentryczna, megalopolis; podaje skutki rozwoju wielkich metropolii świata.</p>	<p>wskazuje czynniki wpływające na rozwój miast w historii świata i współcześnie; zna i potrafi omówić fazy urbanizacji; zna typy urbanizacji; charakteryzuje rozmieszczenie ludności miejskiej według regionów zamieszkania; wyjaśnia zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji na świecie; wymienia pozytywne i negatywne skutki urbanizacji; wskazuje skutki ekspansji przestrzennej wielkich metropolii dla środowiska i społeczeństw; klasyfikuje wybrane państwa świata według faz urbanizacji; rozpoznaje typy fizjonomiczne miast na podstawie opisu i/lub fotografii; charakteryzuje problemy wielkich miast oraz proponuje możliwości ich rozwiązania; wyjaśnia zależności między poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego a wielkością wskaźnika urbanizacji; porównuje czynniki rozwoju megamiast na różnych kontynentach; porównuje uwarunkowania rozwoju miast na różnych kontynentach; wskazuje kierunki zmian w rozwoju wielkich miast świata; wyjaśnia przyczyny tych zmian.</p>
Rola kultury i tradycji w rozwoju	<p>wymienia główne religie świata; wymienia języki o znaczeniu międzynarodowym;</p>	<p>omawia zróżnicowanie językowe ludności świata; omawia zróżnicowanie religijne</p>

społeczno-gospodarczym	<p>wyjaśnia pojęcie kultury; na podstawie mapy wskazuje dominujące języki na poszczególnych kontynentach; wskazuje kręgi kulturowe świata na podstawie mapy.</p>	<p>ludności świata; wskazuje dominującą religię na danym kontynencie; charakteryzuje krąg kultury europejskiej; omawia wpływ kultury i tradycji na rozwój społeczny i gospodarczy państw; charakteryzuje kręgi kulturowe; omawia wpływ kultury i tradycji na rozwój państw; wyjaśnia wpływ podbojów kolonialnych na zróżnicowanie językowe świata; charakteryzuje pod względem kulturowym wybrany kraj świata; charakteryzuje największe religie świata; dokonuje oceny roli kultury i tradycji w rozwoju państw na wybranych przykładach.</p>
Bogata Północ i biedne Południe	<p>wskazuje PKB jako miernik poziomu rozwoju ekonomicznego; odczytuje z mapy wielkość PKB dla Polski; wskazuje kraje o różnych wartościach PKB na podstawie mapy; wymienia podstawowe mierniki rozwoju społeczno-gospodarczego: PKB, PNB, wskaźnik wzrostu gospodarczego, wskaźnik rozwoju społecznego HDI; podaje przykłady państw o najwyższej i najniższej wartości PKB; wyjaśnia określenia: Bogata Północ, Biedne Południe, i wskazuje te regiony na mapie świata; wskazuje na mapie kraje słabo rozwinięte, kraje wysoko rozwinięte, kraje średnio rozwinięte.</p>	<p>wymienia czynniki decydujące o rozwoju społeczno-gospodarczym wybranych regionów świata; charakteryzuje wskaźnik rozwoju społecznego HDI; dokonuje charakterystyki poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego wybranych państw świata; omawia przyczyny dysproporcji w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego państw świata; wskazuje państwa określane jako kraje transformacji gospodarczej oraz ich cechy; wyjaśnia pojęcia: zasoby ludzkie, zasoby kapitałowe, innowacyjność, rynki wschodzące; klasyfikuje państwa na podstawie analizy wskaźników rozwoju społecznego i gospodarczego; określa prognozę dla rozwoju społeczno-gospodarczego danych regionów świata; proponuje możliwości zmniejszenia dystansu dzielącego kraje biedne od krajów bogatych; porównuje kraje wysoko i słabo rozwinięte.</p>
Formy pomocy międzynarodowej	<p>wyjaśnia pojęcie pomocy humanitarnej; na podstawie mapy wskazuje przykłady państw o największym zadłużeniu zagranicznym oraz państw, które otrzymały największą pomoc</p>	<p>przedstawia zadania i rolę Międzynarodowego Funduszu Walutowego i Banku Światowego; wyjaśnia pojęcie: ekokonwersja; określa formy pomocy rozwojowej dla krajów rozwijających się;</p>

	<p>międzynarodową; omawia pojęcie zadłużenia finansowego państw świata; wskazuje różne formy pomocy międzynarodowej; przedstawia działania ONZ o charakterze pomocy humanitarnej.</p>	<p>charakteryzuje pomoc humanitarną udzielaną przez Unię Europejską; wyjaśnia określenia: Klub Paryski, Klub Londyński; przedstawia działania wybranych organizacji rządowych i pozarządowych, tj. Międzynarodowego Ruchu Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy, Caritas, Lekarzy Bez Granic, Amnesty International; określa rolę Unii Europejskiej w udzielaniu pomocy humanitarnej; proponuje formy pomocy dla różnych obszarów świata zagrożonych występowaniem klęsk żywiołowych i konfliktów zbrojnych; dokonuje oceny pomocy międzynarodowej dla wybranych regionów świata (szczególnie dla głodujących krajów Afryki).</p>
Rolnictwo na świecie	<p>wymienia formy użytkowania ziemi; wyjaśnia pojęcie: rolnictwo; podaje najważniejsze zboża uprawiane na świecie; opisuje strukturę użytkowania ziemi według kontynentów; wskazuje na mapie główne regiony uprawy zbóż (pszenica, ryż, kukurydza) na świecie; klasyfikuje rośliny uprawiane na świecie według celu produkcji.</p>	<p>opisuje cechy różnych typów rolnictwa na świecie, tj. rolnictwo intensywne, rolnictwo ekstensywne, rolnictwo plantacyjne, rolnictwo żarowo-odłogowe, rolnictwo ugorowe, pasterstwo koczownicze; charakteryzuje obszar kultury ryżowej oraz potrafi wskazać go na mapie; wskazuje główne regiony upraw zbóż oraz innych grup roślin uprawianych na świecie; wykazuje zależność między rozmieszczeniem najważniejszych upraw na świecie a warunkami klimatycznymi, których potrzebują; wyjaśnia zróżnicowanie przestrzenne obszarów upraw na świecie; wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na wielkość i rozmieszczenie produkcji rolniczej w różnych regionach świata.</p>
Zróżnicowanie produkcji zwierzęcej na świecie	<p>wymienia cele produkcji zwierzęcej na świecie; podaje główne gatunki zwierząt hodowlanych; wymienia czynniki wpływające na produkcję zwierzęcą na świecie; wyjaśnia pojęcia: chów intensywny, chów ekstensywny; określa przydatność produktów pochodzenia zwierzęcego; wskazuje na mapie główne regiony hodowli bydła i trzody chlewnej na świecie.</p>	<p>charakteryzuje główne regiony hodowli bydła, trzody chlewnej oraz owiec na świecie; wyjaśnia zróżnicowanie przestrzenne obszarów produkcji zwierzęcej na świecie; wskazuje przykłady innych zwierząt hodowanych na świecie; podaje zależność chowu wybranych zwierząt gospodarskich na świecie od czynników przyrodniczych i ekonomicznych; określa zależności pomiędzy</p>

		<p>połowiem wybranych gatunków zwierząt gospodarskich a wielkością produkcji mięsa, mleka i innych produktów pochodzących od tych zwierząt, na podstawie samodzielnie zgromadzonych informacji.</p>
<p>Problemy żywienia ludności na świecie</p>	<p>na podstawie mapy omawia zróżnicowanie dziennego spożycia kalorii przez osobę w różnych regionach świata; wyjaśnia pojęcia: głód i niedożywienie, otyłość, BMI, głód ilościowy, głód jakościowy; wskazuje na mapie obszary głodu na świecie oraz obszary nadwyżek żywności; przedstawia najważniejsze przyczyny głodu na świecie; podaje czynniki, od których zależy zapotrzebowanie kaloryczne ludzi.</p>	<p>opisuje czynniki przyrodnicze, kulturowe, społeczne, ekonomiczne i polityczne wpływające na różnice w żywności ludności na świecie; porównuje dziennie spożycie wybranych pokarmów w krajach o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego; przedstawia przyczyny głodu lub niedożywienia w wybranym państwie; omawia konsekwencje nierównomiernego rozdziału żywności na świecie; wyjaśnia różnicę między głodem ilościowym a głodem jakościowym; wskazuje możliwości pomocy państwom z problemem żywienia ludności; proponuje możliwości ograniczenia występowania głodu na świecie; określa związki pomiędzy stanem żywienia a poziomem życia i stanem zdrowotnym w państwach wysoko i słabo rozwiniętych; wyjaśnia pojęcie chorób cywilizacyjnych, wskazując przykłady chorób; omawia rolę FAO w zwalczaniu głodu na świecie; ocenia formy pomocy państwom głodującym pod względem ich skuteczności.</p>
<p>Współczesne przemiany na obszarach wiejskich</p>	<p>na podstawie wykresu omawia zróżnicowanie zatrudnienia w rolnictwie w krajach UE; wskazuje skutki dla środowiska wynikające z rozwoju rolnictwa intensywnego; wyjaśnia pojęcia: rolnictwo ekologiczne, agroturystyka; opisuje zmiany w funkcji obszarów wiejskich w Unii Europejskiej; opisuje zmiany w funkcji obszarów wiejskich w regionach turystycznych (rozwój agroturystyki); wyjaśnia zjawisko urbanizacji wsi (semiurbanizacja).</p>	<p>wyjaśnia pojęcia: bioenergetyka, semiurbanizacja; opisuje zmiany w funkcji obszarów wiejskich w obszarach transformacji społeczno-gospodarczych; wyjaśnia szanse i zagrożenia dla środowiska przyrodniczego wynikające z przemian na wsi; przedstawia założenia polityki rozwoju obszarów wiejskich w Unii Europejskiej; wyjaśnia szanse i zagrożenia wynikające ze wzrostu powierzchni obszarów chronionych na terenach wiejskich; omawia pozytywne i negatywne skutki urbanizacji wsi;</p>

		<p>dokonyuje oceny wpływu przemian zachodzących na obszarach wiejskich na środowisko przyrodnicze i mieszkańców;</p> <p>wskazuje szanse i zagrożenia wynikające z przemian zachodzących na terenach wiejskich w Polsce i w swoim regionie zamieszkania.</p>
Gospodarka leśna	<p>wyjaśnia pojęcie: lesistość;</p> <p>wskazuje na mapie główne obszary leśne świata;</p> <p>omawia zmiany powierzchni lasów na świecie;</p> <p>omawia funkcje lasów (przyrodnicze i gospodarcze).</p>	<p>określa kierunki zmian w powierzchni lasów na świecie wynikające z procesów wylesiania i zalesiania;</p> <p>przedstawia główne zagrożenia dla lasów i ich przyczyny;</p> <p>przedstawia zadania leśnictwa oraz dokonuje ich oceny;</p> <p>wyjaśnia różnicę między racjonalną a rabunkową gospodarką leśną;</p> <p>dokonyuje obliczeń lesistości w wybranych krajach na podstawie danych statystycznych;</p> <p>przedstawia propozycje działań w celu zapobiegania zmniejszania powierzchni lasów na świecie;</p> <p>porównuje poziom koncentracji powierzchni leśnej państw z rolą, jaką odgrywają w światowej produkcji papieru i celulozy.</p>
Rybołówstwo i eksploatacja zasobów morskich	<p>wyjaśnia pojęcie: rybołówstwo;</p> <p>omawia rolę spożywania ryb dla zdrowia człowieka;</p> <p>wyjaśnia pojęcia: marikultura, akwakultura;</p> <p>określa rolę rybołówstwa w gospodarce państw;</p> <p>na podstawie mapy wskazuje główne regiony połowów na świecie.</p>	<p>przedstawia cechy gospodarki morskiej i jej zagrożenia;</p> <p>omawia znaczenie dostępu do morza dla gospodarki państw;</p> <p>wskazuje czynniki wpływające na zmiany w wielkości połowów;</p> <p>charakteryzuje zagrożenia dla zasobów morskich;</p> <p>dokonyuje oceny zagrożeń zasobów morskich wywołanych nadmierną eksploatacją;</p> <p>omawia zjawisko tzw. wojny dorszowej (z czego wynika i których państw dotyczy).</p>
Surowce energetyczne na świecie	<p>wymienia tradycyjne surowce energetyczne;</p> <p>podaje możliwości wykorzystania gospodarczego ropy naftowej i konwencjonalnych źródeł energii;</p> <p>przedstawia podział źródeł energii na nieodnawialne i odnawialne;</p> <p>wskazuje na mapie główne regiony wydobywania ropy naftowej, gazu ziemnego, węgla kamiennego i brunatnego.</p>	<p>charakteryzuje zróżnicowanie wykorzystania surowców energetycznych na świecie;</p> <p>wyjaśnia określenia: embargo, OPEC;</p> <p>wyjaśnia różnicę między obszarem występowania surowców energetycznych a obszarem wydobywania tych surowców;</p> <p>wyjaśnia tezę: „ropa rządzi światem”;</p> <p>omawia główne kierunki handlu międzynarodowego ropą naftową;</p> <p>ocenia zmiany struktury wykorzystania surowców energetycznych na świecie;</p> <p>charakteryzuje problem</p>

		bezpieczeństwa energetycznego Polski.
Produkcja energii elektrycznej	<p>na podstawie wykresu wymienia największych producentów energii elektrycznej na świecie;</p> <p>na podstawie diagramu wskazuje regiony świata będące największymi producentami energii elektrycznej;</p> <p>podaje podział źródeł energii na źródła konwencjonalne i alternatywne;</p> <p>omawia zróżnicowanie produkcji energii elektrycznej na świecie;</p> <p>wykorzystując mapę, wskazuje zalety i wady produkcji energii w elektrowniach jądrowych.</p>	<p>charakteryzuje produkcję energii elektrycznej na świecie wg różnych kryteriów, np. zmian w produkcji energii, kontynentów, produkcji w przeliczeniu na 1 mieszkańca;</p> <p>ocenia zależność produkcji energii na świecie od źródeł zaopatrzenia surowców nieodnawialnych;</p> <p>określa zalety i wady różnych źródeł energii;</p> <p>wskazuje możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii w Polsce oraz w województwie swojego zamieszkania;</p> <p>wyjaśnia różnice w cechach wytwarzania energii elektrycznej z różnych źródeł;</p> <p>wykazuje zależność między wielkością produkcji energii elektrycznej a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego;</p> <p>na podstawie analizy cech alternatywnych źródeł energii wskazuje bariery dla możliwości ich rozwoju.</p>
Zmiany na rynku pracy w Polsce i na świecie	<p>wyjaśnia pojęcie: bezrobocie, struktura zatrudnienia;</p> <p>omawia strukturę zatrudnienia w wybranych państwach świata;</p> <p>wyjaśnia pojęcia: współczynnik aktywności zawodowej, stopa bezrobocia, rynek pracy;</p> <p>wymienia czynniki kształtujące rynek pracy w Polsce i na świecie;</p> <p>przedstawia zjawisko bezrobocia: przyczyny i skutki, zróżnicowanie regionalne na podstawie mapy.</p>	<p>wyjaśnia pojęcie: outsourcing;</p> <p>wyjaśnia, na czym polegają zmiany zachodzące na rynku pracy w Polsce, UE i na świecie;</p> <p>przedstawia podział ludności według kryterium społeczno-zawodowego na ludność czynną zawodowo i ludność bierną zawodowo;</p> <p>wykazuje wpływ rozwoju nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych na zmiany zachodzące na rynku pracy;</p> <p>porównuje strukturę zatrudnienia w Polsce ze strukturą zatrudnienia w krajach UE;</p> <p>analizuje i przedstawia pozytywny i negatywny wpływ rozwoju ICT na rynek pracy;</p> <p>proponuje działania, które mogą przyczynić się do zmniejszenia poziomu bezrobocia w wybranych państwach świata, ze szczególnym uwzględnieniem Polski.</p>
Rola łączności we współczesnej gospodarce i w życiu codziennym	<p>wyjaśnia pojęcia: łączność, nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne;</p> <p>podaje podstawowe informacje dotyczące cech Internetu;</p> <p>wyjaśnia pojęcie: społeczeństwo informacyjne;</p>	<p>wskazuje różnice między telekomunikacją satelitarną i światłowodową;</p> <p>charakteryzuje światową sieć światłowodową, określa jej zalety i wady;</p> <p>na podstawie mapy omawia rozwój</p>

	<p>omawia główne rodzaje usług komunikacyjnych, tj. usługi pocztowe, telekomunikację satelitarną i światłowodową, internet i telefonię komórkową;</p> <p>przedstawia zalety i wady korzystania z Internetu;</p> <p>podaje przykłady wykorzystania ICT w życiu codziennym.</p>	<p>telefonii komórkowej na świecie;</p> <p>dokonuje oceny znaczenia nowoczesnych usług komunikacyjnych w funkcjonowaniu gospodarki i w życiu codziennym;</p> <p>dokonuje analizy roli, jaką odgrywa łączność w rozwoju społeczno-gospodarczym państw.</p>
Przemysł wysokiej technologii i jego zróżnicowanie na świecie	<p>wymienia przykłady produktów, które zostały wyprodukowane przez przemysł wysokiej technologii;</p> <p>wykorzystując mapę, podaje przykłady występowania ośrodków przemysłu wysokiej technologii;</p> <p>wyjaśnia pojęcie przemysłu wysokiej technologii;</p> <p>podaje przykłady lokalizacji przemysłu wysokiej technologii oraz czynniki lokalizacji tych ośrodków;</p> <p>podaje nowe funkcje ośrodków przemysłowych;</p> <p>wymienia nowe formy przestrzenne lokalizacji przemysłu, tj. technopolie, klastry i dystrykty przemysłowe.</p>	<p>omawia przyczyny zmian zachodzących w strukturze gałęziowej przemysłu;</p> <p>przedstawia cechy i rodzaje przemysłu wysokiej technologii, m. in. biotechnologię, nanotechnologię;</p> <p>wskazuje przykłady innowacji w przemyśle, które wpłynęły na jego rozwój;</p> <p>przedstawia fazy procesu produkcyjnego przemysłu wysokiej technologii;</p> <p>rozpoznaje nowe formy przestrzenne ośrodków przemysłowych: technopolie, klastry, dystrykty przemysłowe, parki technologiczne i naukowe;</p> <p>dokonuje charakterystyki wybranego obszaru koncentracji przemysłu wysokiej technologii na podstawie samodzielnie zebranych informacji;</p> <p>ocenia możliwości rozwoju technopolii w Polsce na wybranych przez siebie przykładach.</p>
Rozwój turystyki na świecie	<p>wyjaśnia pojęcia: walory turystyczne, zagospodarowanie turystyczne;</p> <p>omawia wyjazdy zagraniczne Polaków na podstawie danych statystycznych zamieszczonych w podręczniku;</p> <p>wyjaśnia pojęcie: ruch turystyczny, omawia wybrane rodzaje turystyki;</p> <p>wyróżnia czynniki wpływające na rozwój turystyki;</p> <p>wskazuje skutki rozwoju turystyki dla środowiska przyrodniczego.</p>	<p>charakteryzuje wybrany region turystyczny pod względem walorów i zagospodarowania turystycznego;</p> <p>na wybranym przykładzie pokazuje wpływ rozwoju turystyki na środowisko przyrodnicze;</p> <p>wyjaśnia pojęcie: snorkeling;</p> <p>wyjaśnia, dlaczego zmieniają się kierunki wyjazdów turystycznych Polaków;</p> <p>omawia znaczenie turystyki dla społeczeństwa oraz gospodarki;</p> <p>proponuje działania ograniczające negatywny wpływ rozwoju turystyki dla środowiska przyrodniczego;</p> <p>analizuje i porównuje strukturę wyjazdów Polaków w różnych okresach rozwoju turystyki w Polsce.</p>
Transport – rodzaje, rozwój i wpływ na gospodarkę	<p>wyjaśnia pojęcie: komunikacja, wymienia podział środków transportu;</p> <p>podaje przykłady lokalizacji nowoczesnych terminali;</p> <p>wymienia czynniki wpływające na</p>	<p>wyjaśnia zmiany zachodzące w kierunkach i natężeniu ruchu osób i towarów;</p> <p>przedstawia rolę nowoczesnych terminali w rozwoju regionów;</p>

	<p>rozwój środków transportu; omawia gęstość sieci drogowej oraz kolejowej na świecie, wykorzystując mapy.</p>	<p>dokonuje oceny, podając zalety i wady, poszczególnych środków transportu; przedstawia rodzaje transportu, które będą najszybciej rozwijać się w przyszłości; charakteryzuje rozwój nowoczesnych usług komunikacyjnych w regionie swojego zamieszkania; przedstawia wpływ światowego kryzysu ekonomicznego na zmiany zachodzące w transporcie pasażerów i towarów.</p>
<p>Procesy globalizacji</p>	<p>wyjaśnia pojęcie: globalizacja; na podstawie wykresów wskazuje największe korporacje ponadnarodowe; wyjaśnia pojęcia: antyglobaliści, alterglobaliści; podaje przykłady procesów globalizacji na świecie; wskazuje skutki globalizacji.</p>	<p>wskazuje pozytywne i negatywne przejawy procesów globalizacji; charakteryzuje zjawisko tzw. Makdonaldyzacji; przedstawia różne aspekty globalizacji (ekonomiczny, finansowy, kulturowy, ekologiczny); przedstawia najważniejsze ugrupowania gospodarcze na świecie; ocenia wpływ procesów globalizacji na rozwój lokalny i regionalny; samodzielnie wyszukuje informacje dotyczące wybranego regionalnego ugrupowania integracyjnego, następnie po analizie materiału prezentuje te informacje.</p>
<p>Procesy integracyjne i ich skutki społeczno-gospodarcze i polityczne</p>	<p>wyjaśnia pojęcia: miasta partnerskie, euroregion; odczytuje z mapy przykłady euroregionów na granicy Polski; wyjaśnia skrót: UE; omawia główne zadania euroregionów na wybranych przykładach; wymienia korzyści wynikające ze współpracy międzynarodowej; wymienia najważniejsze instytucje Unii Europejskiej.</p>	<p>omawia powstanie, rozwój i znaczenie Unii Europejskiej; podaje przykłady przejawów procesów integracyjnych na świecie; wyjaśnia przyczyny procesów integracyjnych na świecie na różnych płaszczyznach (lokalnej, regionalnej, globalnej); wymienia ograniczenia wynikające ze współpracy trans granicznej; wyszukuje oraz prezentuje informacje dotyczące miast partnerskich, z którymi współpracę nawiązało miasto jego zamieszkania; analizuje skutki gospodarcze, społeczne i polityczne procesów integracyjnych; wskazuje kraje kandydujące do Unii Europejskiej; proponuje możliwości wykorzystania środków finansowych UE (koncepte projektów)</p>
<p>Przyczyny i skutki zakłócenia równowagi ekologicznej</p>	<p>wyjaśnia pojęcie: zasoby naturalne; podaje podział zasobów naturalnych; wyjaśnia pojęcia: antropogenizacja, równowaga ekologiczna; wymienia przyrodnicze przyczyny zakłóceń równowagi ekologicznej.</p>	<p>określa przyrodnicze i pozapryrodnicze przyczyny i skutki zakłóceń równowagi ekologicznej (dziura ozonowa, kwaśne opady, zanieczyszczenia wód); na przykładzie wybranego morza</p>

		<p>omawia skutki procesów eutrofizacji zbiorników wodnych; dostrzega i przedstawia problem zanieczyszczenia środowiska wywołany nadmierną eksploatacją zasobów naturalnych; podaje przykłady procesów deforestacji i pustyńnienia na świecie; potrafi przewidzieć przyczyny i skutki zakłóceń równowagi ekologicznej; omawia przykłady zakłócania równowagi ekologicznej w regionie swojego zamieszkania; proponuje sposoby dostosowania gospodarki krajów do zmniejszających się zasobów nieodnawialnych.</p>
<p>Pozaprzyrodnicze uwarunkowania relacji człowiek – środowisko</p>	<p>rozdziela środowisko przyrodnicze i środowisko geograficzne; na podstawie mapy omawia stan środowiska przyrodniczego; wyjaśnia pojęcie antropopresji; określa różnice między degradacją a dewastacją środowiska; na podstawie mapy wykazuje zależność między stanem środowiska a jakością życia ludzi.</p>	<p>omawia zmiany w relacjach człowiek – środowisko (rewolucja rolnicza, rewolucja przemysłowa); omawia koncepcje opisujące relacje człowiek – środowisko: determinizm geograficzny, nihilizm geograficzny i pozytywizm geograficzny; wskazuje czynniki zmieniające relacje człowiek – środowisko, tj. rozszerzanie technologii energooszczędnych, zmiany modelu konsumpcji, wskazuje główne obszary działań dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju; omawia relacje człowiek – środowisko na wybranym przykładzie, analizuje zmiany w poglądach dotyczących ochrony środowiska (rozwoj zrównoważony, Szczyt Ziemi – Agenda 21); przedstawia główne założenia polityki zmian klimatu i energii w krajach Unii Europejskiej.</p>

Klasa III LO i IV TE

Dział programowy	Na ocenę dopuszczającą i dostateczną uczeń:	Na ocenę dobrą, bardzo dobrą, celującą uczeń:
Ocena semestralna		
<p>Położenie, obszar i granice Polski</p>	<p>wskazuje położenie polityczne, matematyczne i przyrodnicze Polski; aktualne lądowe i morskie granice Polski; omawia obszar Polski i jej sąsiadów; wymienia konsekwencje położenia matematycznego, fizycznogeograficznego i geopolitycznego Polski;</p>	<p>przedstawia charakterystyczne cechy położenia matematycznego, fizycznogeograficznego i geopolitycznego Polski na podstawie mapy ogólnogeograficznej; opisuje główne cechy terytorium i granic Polski na podstawie map tematycznych i ogólnogeograficznych; ocenia konsekwencje położenia</p>

		matematycznego, fizycznogeograficznego i geopolitycznego Polski.
Dzieje geologiczne obszaru Polski	wskazuje położenie Polski na pograniczu wielkich struktur geologicznych Europy; wymienia jednostki tektoniczne Polski; wymienia najważniejsze wydarzenia w dziejach geologicznych obszaru Polski, surowce mineralne Polski – czas powstania i obszary występowania.	przedstawia budowę geologiczną Polski na tle struktur geologicznych Europy na podstawie mapy geologicznej Europy; omawia jednostki tektoniczne Polski na podstawie mapy tematycznej; omawia najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej obszaru Polski; analizuje tabelę stratygraficzną, czas i warunki powstania surowców mineralnych oraz ich rozmieszczenie na podstawie tabeli i mapy ogólnogeograficznej.
Zlodowacenia w Polsce. Formy czwartorzędowe.	wskazuje na mapie przebieg i zasięg zlodowaceń na obszarze Polski; wymienia formy polodowcowe; wskazuje przykłady wpływu zlodowaceń na rzeźbę Polski (krajobraz staroglacjalny i młodoglacjalny).	omawia zlodowacenia, które wystąpiły na obszarze Polski; charakteryzuje działalność rzeźbotwórczą lądolodu i lodowców górskich na obszarze Polski; przedstawia wpływ zlodowaceń na rzeźbę powierzchni Polski na podstawie map; wyjaśnia różnicę między krajobrazem staroglacjalnym a młodoglacjalnym; wykazuje wpływ klimatu peryglacjalnego na rzeźbę Polski.
Cechy rzeźby powierzchni Polski	wskazuje czynniki kształtujące rzeźbę terenu Polski; wskazuje pasy ukształtowania powierzchni i ich cechy oraz krainy geograficzne.	charakteryzuje cechy ukształtowania pionowego powierzchni kraju na podstawie krzywej hipsograficznej; przedstawia czynniki kształtujące rzeźbę terenu Polski; wykazuje wpływ głównych orogenez i zlodowaceń na ukształtowanie powierzchni kraju; przedstawia pasowość rzeźby terenu Polski; przedstawia charakterystyczne cechy ukształtowania powierzchni Polski i ich wpływ na inne komponenty środowiska przyrodniczego na podstawie mapy ogólnogeograficznej.
Klimat Polski	wymienia czynniki kształtujące klimat Polski; rozróżnia astronomiczne, kalendarzowe i termiczne pory roku; wymienia masy powietrza kształtujące pogodę w Polsce.	wykazuje wpływ poszczególnych geograficznych czynników klimatotwórczych na klimat Polski; wyróżnia astronomiczne, kalendarzowe i termiczne pory roku; charakteryzuje klimat Polski na podstawie danych liczbowych i map klimatycznych;

		<p>charakteryzuje masy powietrza kształtujące pogodę w Polsce; wykazuje regionalne zróżnicowanie temperatury powietrza i opadów atmosferycznych w Polsce na podstawie danych liczbowych i map klimatycznych; ocenia gospodarcze konsekwencje zróżnicowania długości okresu wegetacyjnego w Polsce; charakteryzuje rodzaje wiatrów oraz ich skutki</p>
<p>Bilans wodny. Sieć rzeczna</p>	<p>wskazuje na mapie rzeki główne i ich dopływy; wymienia główne cechy sieci rzecznej Polski; podaje przyczyny powodzi w Polsce; potrafi określić reżim polskich rzek.</p>	<p>charakteryzuje składowe bilansu wodnego Polski w roku hydrologicznym; wyjaśnia przyczyny niedoboru wody w wybranych regionach naszego kraju i gospodarcze skutki tego zjawiska; przedstawia cechy sieci rzecznej Polski i wyjaśnia jej zróżnicowanie na podstawie map tematycznych; opisuje rozmieszczenie zlewnisk i dorzeczy na obszarze Polski na podstawie mapy ogólnie geograficznej; omawia cechy reżimu polskich rzek; wyjaśnia zmiany stanów wody oraz analizuje przyczyny i typy powodzi w Polsce; charakteryzuje największe rzeki Polski na podstawie dostępnych źródeł</p>
<p>Jeziora. Wody podziemne</p>	<p>wskazuje na mapie rozmieszczenie i zasoby jezior w Polsce; wymienia i wskazuje przykłady jezior, wymienia sztuczne zbiorniki wodne.</p>	<p>analizuje rozmieszczenie jezior w Polsce na podstawie map tematycznych i danych statystycznych; wykazuje znaczenie przyrodnicze i gospodarcze jezior; charakteryzuje główne typy genetyczne jezior Polski na wybranych przykładach; wykazuje znaczenie sztucznych zbiorników wodnych; wyjaśnia przyczyny i skutki niedoboru wody w wybranych regionach kraju; charakteryzuje wody podziemne w Polsce; wymienia rodzaje wód mineralnych w Polsce; omawia występowanie wód mineralnych i termalnych na podstawie mapy tematycznej.</p>
<p>Morze Bałtyckie</p>	<p>wymienia cechy fizycznogeograficzne Bałtyku;</p>	<p>przedstawia genezę Morza Bałtyckiego; przedstawia cechy fizycznogeograficzne</p>

	omawia posługując się mapą linię brzegową i typy wybrzeży Bałtyku; omawia życie w Bałtyku i degradację wód Morza Bałtyckiego.	Morza Bałtyckiego; analizuje bilans wodny Morza Bałtyckiego; charakteryzuje typy wybrzeży Morza Bałtyckiego; charakteryzuje florę i faunę Morza Bałtyckiego; ocenia stan czystości wód Bałtyku oraz wyjaśnia przyczyny ich zanieczyszczenia.
Gleby w Polsce	wymienia typy genetyczne gleb występujących w Polsce; wskazuje rozmieszczenie poszczególnych typów gleb w Polsce; wyróżnia gleby strefowe i niestrefowe; wyjaśnia pojęcie klasyfikacji bonitacyjnej.	rozdziela główne typy genetyczne gleb występujących w Polsce; wyjaśnia uwarunkowania powstawania gleb w Polsce; analizuje rozmieszczenie głównych typów genetycznych gleb w Polsce; wyjaśnia występowanie gleb strefowych i niestrefowych w Polsce; charakteryzuje wybrane profile glebowe; omawia strukturę bonitacyjną gleb w Polsce; porównuje wartość użytkową gleb w różnych regionach Polski; przedstawia stopień degradacji gleb w Polsce i sposoby ich ochrony.
Świat roślin i zwierząt w Polsce	wymienia zbiorowiska roślinne; zasięgi występowania wybranych drzew, znaczenie lasów.	charakteryzuje główne zbiorowiska roślinne na obszarze Polski i wyjaśnia uwarunkowania ich występowania; przedstawia granice zasięgów występowania wybranych gatunków drzew na podstawie mapy tematycznej; opisuje funkcje i znaczenie lasów w Polsce; charakteryzuje cechy świata zwierzęcego w Polsce.
Podział administracyjny Polski	wskazuje województwa i ich stolice na mapie.	przedstawia cechy podziału administracyjnego Polski na podstawie mapy administracyjnej; omawia podział i kompetencje władz administracyjnych
Liczba i rozmieszczenie ludności Polski	omawia na podstawie danych zmiany liczby ludności Polski; omawia prognozy demograficzne; rozmieszczenie ludności w Polsce; gęstość zaludnienia oraz skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności Polski.	omawia przyczyny zmian tempa wzrostu liczby ludności Polski; omawia regionalne zróżnicowanie zmian liczby ludności; omawia przyczyny i konsekwencje zmian liczby ludności na podstawie danych statystycznych; oblicza wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności;

		<p>analizuje wpływ czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozmieszczenie ludności w Polsce na podstawie map tematycznych;</p> <p>wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w rozmieszczeniu ludności Polski;</p> <p>oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia;</p> <p>określa przyrodnicze i społeczno-gospodarcze skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności.</p>
Struktura demograficzna ludności Polski	<p>omawia zmiany przyrostu naturalny ludności Polski;</p> <p>przyczyny i skutki starzenia się polskiego społeczeństwa.</p>	<p>charakteryzuje przyrost naturalny Polski w wybranych okresach na podstawie danych statystycznych przedstawionych w różnych formach;</p> <p>oblicza wartość współczynnika przyrostu naturalnego i współczynnika feminizacji;</p> <p>omawia przestrzenne zróżnicowanie przyrostu naturalnego na podstawie kartogramu;</p> <p>charakteryzuje strukturę ludności Polski wg wieku i płci na podstawie danych statystycznych;</p> <p>wyjaśnia zmiany kształtu piramidy wieku i płci ludności Polski wraz z rozwojem gospodarczym oraz porównuje ją z piramidami wieku i płci ludności innych państw;</p> <p>przewiduje społeczno-gospodarcze skutki starzenia się polskiego społeczeństwa.</p>
Migracje wewnętrzne i zagraniczne Polaków	<p>podaje przyczyny migracji wewnętrznych i zagranicznych, kierunki migracji wewnętrznych, przyczyny zmian salda migracji zagranicznych i salda migracji wewnętrznych;</p> <p>Polonia na świecie.</p>	<p>przedstawia uwarunkowania oraz konsekwencje wewnętrznych i zagranicznych migracji Polaków;</p> <p>omawia cechy i kierunki współczesnych migracji wewnętrznych Polaków;</p> <p>analizuje okresowe zmiany salda migracji zagranicznych i wewnętrznych oraz wyjaśnia ich przyczyny;</p> <p>oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego;</p> <p>opisuje rozmieszczenie i liczebność Polonii na świecie na podstawie danych statystycznych;</p> <p>analizuje wielkość, przyczyny i skutki migracji zagranicznych Polaków po wejściu do UE.</p>
Struktura narodowościowa i wyznaniowa w	<p>wskazuje mniejszości narodowe i etniczne;</p> <p>omawia strukturę wyznaniową,</p>	<p>charakteryzuje strukturę narodowościową i wyznaniową ludności Polski na podstawie danych</p>

Polsce. Grupy etniczne	rozmieszczenie grup etnicznych i ich cechy kulturowe	statystycznych; omawia rozmieszczenie grup etnicznych w Polsce na podstawie mapy tematycznej; omawia najważniejsze cechy kulturowe grup etnicznych w Polsce na podstawie dostępnych źródeł; opisuje główne grupy wyznaniowe w Polsce
Struktura zatrudnienia i problem bezrobocia w Polsce	omawia aktywność zawodowa Polaków; struktura zatrudnienia w Polsce; regionalne zróżnicowanie rynku pracy; przyczyny i konsekwencje bezrobocia.	omawia aktywność zawodową ludności Polski na podstawie danych statystycznych; oblicza współczynnik aktywności zawodowej i współczynnik bezrobocia; analizuje strukturę zatrudnienia w Polsce na podstawie danych statystycznych; wyjaśnia zmiany w strukturze zatrudnienia ludności Polski od 1990 r.; przedstawia uwarunkowania i konsekwencje zróżnicowania struktury zatrudnienia w Polsce; określa grupy ekonomiczne ludności w Polsce; przedstawia przyczyny i konsekwencje bezrobocia; wykazuje regionalne zróżnicowanie rynku pracy w Polsce.
Sieć osadnicza w Polsce	wskazuje na mapie Polski największe miasta.	określa cechy sieci osadniczej i jej rozwój w Polsce; omawia tendencje zmian układu osadniczego w Polsce; omawia układy przestrzenne polskich miast na podstawie fotografii; charakteryzuje strukturę funkcjonalną miast; charakteryzuje największe miasta w Polsce i ich rozmieszczenie; omawia czynniki wpływające na rozwój osadnictwa wiejskiego w Polsce; omawia główne typy wsi w Polsce.
Urbanizacja w Polsce	wyróżnia zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji w Polsce; typy aglomeracji	wyjaśnia uwarunkowania współczesnych procesów urbanizacyjnych w Polsce; wyjaśnia zmiany procesów urbanizacyjnych i osadnictwa wiejskiego, wiążąc je z przemianami gospodarczymi i społecznymi w Polsce; omawia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika urbanizacji w Polsce i wyjaśnia jego przyczyny;

		przedstawia typy aglomeracji w Polsce i podaje ich przykłady.
Czynniki rozwoju rolnictwa w Polsce	omawia i ocenia warunki rozwoju rolnictwa w Polsce; konsekwencje zróżnicowania poziomu rozwoju rolnictwa w poszczególnych regionach kraju; wskazuje główne regiony rolnicze Polski.	ocenia wpływ wybranych czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych na rozwój rolnictwa w Polsce na podstawie map tematycznych; charakteryzuje uwarunkowania rozwoju rolnictwa w wybranych regionach kraju; wyjaśnia przyczyny zróżnicowania poziomu rozwoju rolnictwa w Polsce oraz jego konsekwencje na tle krajów UE; charakteryzuje główne regiony rolnicze w Polsce na podstawie map tematycznych i danych statystycznych.
Produkcja roślinna w Polsce	omawia rozmieszczenie, wielkość i zmiany produkcji głównych ziemiopłodów; produkcję roślinną na tle innych krajów.	analizuje przestrzenną strukturę upraw w Polsce i jej zmiany na podstawie map tematycznych i danych statystycznych; charakteryzuje rozmieszczenie upraw oraz wielkość produkcji głównych ziemiopłodów w Polsce na podstawie map tematycznych i danych statystycznych; przedstawia wielkość produkcji rolnej na tle innych krajów świata na podstawie danych statystycznych.
Chów zwierząt w Polsce	wskazuje rozmieszczenie i pogłowie głównych zwierząt gospodarskich w Polsce; omawia produkcję zwierzęcą na tle innych krajów świata	wymienia główne zwierzęta gospodarskie w Polsce i określa kierunki ich chowu; przedstawia uwarunkowania chowu zwierząt w Polsce; omawia rozmieszczenie i wielkość pogłowia głównych zwierząt gospodarskich w kraju na podstawie map tematycznych; przedstawia zmiany wielkości pogłowia wybranych zwierząt gospodarskich w Polsce; porównuje wielkość produkcji zwierzęcej w Polsce z produkcją w innych krajach świata na podstawie danych statystycznych.
Rybacktwo	ocenia wielkość połowów i spożycie ryb w Polsce na podstawie danych na tle krajów świata.	przedstawia stan i perspektywy polskiego rybactwa i rybołówstwa; analizuje wielkość i strukturę połowów w Polsce w ostatnich latach na podstawie danych statystycznych; porównuje spożycie ryb w Polsce ze spożyciem w innych krajach UE; prognozuje zmiany w polskim rybactwie i związane z uczestnictwem

		we wspólnej polityce UE w tym zakresie.
Sytuacja polskiego przemysłu	wskazuje znaczenie przemysłu dla rozwoju polskiej gospodarki; wskazuje strefy ekonomiczne; określa miejsce Polski w światowej produkcji przemysłowej.	przedstawia rozwój i znaczenie przemysłu na obszarze Polski; dokonuje podziału polskiego przemysłu; określa zmiany w gospodarce Polski spowodowane jej restrukturyzacją i modernizacją po 1990 r.; przedstawia perspektywy rozwoju przemysłu w Polsce; omawia znaczenie specjalnych stref ekonomicznych dla gospodarki kraju; określa miejsce Polski w światowej produkcji przemysłowej.
Górnictwo w Polsce	omawia rozmieszczenie złóż surowców mineralnych w Polsce; wielkość wydobycia wybranych surowców mineralnych w Polsce na tle światowej produkcji.	przedstawia rozmieszczenie najważniejszych złóż surowców mineralnych w Polsce na podstawie mapy tematycznej; analizuje zmiany wielkości wydobycia wybranych surowców mineralnych w Polsce na podstawie danych statystycznych; ocenia stan i perspektywy rozwoju polskiego przemysłu wydobywczego; ocenia wielkość wydobycia surowców w Polsce na tle światowej produkcji na podstawie danych statystycznych.
Przemysł energetyczny w Polsce	wskazuje rodzaje elektrowni i ich rozmieszczenie; wymienia alternatywne źródła energii.	omawia współczesne przemiany w polskiej energetyce; porównuje wielkość i strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce i w innych państwach świata na podstawie danych statystycznych; wyjaśnia przyczyny i konsekwencje zmian w gospodarowaniu różnymi źródłami energii w Polsce; dokonuje podziału elektrowni funkcjonujących w Polsce; analizuje rozmieszczenie największych elektrowni ciepłych i wodnych na podstawie map tematycznych; wskazuje możliwości wykorzystania alternatywnych źródeł energii w Polsce.
Obszary koncentracji przemysłu w Polsce	wskazuje rozmieszczenie i znaczenie okręgów przemysłowych w Polsce; podaje czynniki lokalizacji przemysłu	określa rozmieszczenie i znaczenie okręgów przemysłowych w Polsce; omawia czynniki lokalizacji wybranych okręgów przemysłowych w Polsce; wymienia przykłady przekształceń własnościowych w polskiej gospodarce mające wpływ na zmiany struktury

		produkcji i stopień zaspokojenia potrzeb materialnych ludności.
Turystyka krajowa i zagraniczna	wyjaśnia rolę turystyki w gospodarce Polski; omawia, kierunki krajowych i zagranicznych podróży Polaków; podaje konsekwencje rozwoju turystyki	omawia rolę turystyki w gospodarce krajowej; przedstawia współczesne tendencje rozwoju różnych rodzajów turystyki w Polsce; analizuje cechy ruchu turystycznego w Polsce na podstawie danych statystycznych; analizuje kierunki wyjazdów zagranicznych polskich turystów; przedstawia konsekwencje rozwoju turystyki w Polsce.
Handel zagraniczny Polski	wyjaśnia znaczenie handlu zagranicznego; omawia bilans handlu zagranicznego; wskazuje głównych partnerów w handlu międzynarodowym; miejsce Polski w światowym handlu.	wykazuje znaczenie handlu zagranicznego dla gospodarki Polski; przedstawia bilans handlu zagranicznego Polski i wyjaśnia jego zmiany; wskazuje głównych partnerów handlowych Polski oraz kierunki geograficzne i strukturę towarową wymiany międzynarodowej naszego kraju; ocenia miejsce Polski w światowym handlu na podstawie danych statystycznych.
Polska w organizacjach międzynarodowych	wymienia organizacje międzynarodowe, których członkiem jest Polska; podaje przykłady działań Polski w ramach organizacji międzynarodowych.	przedstawia udział Polski w procesach integracyjnych i głównych organizacjach międzynarodowych; omawia działalność Polski w organizacjach, które zapobiegają zagrożeniom społeczno-ekonomicznym oraz konfliktom zbrojnym lub je niwelują; charakteryzuje międzynarodową współpracę w ramach euroregionów oraz miast i gmin bliźniaczych; wskazuje korzyści wynikające z funkcjonowania euroregionów w Polsce; ocenia społeczne i gospodarcze konsekwencje przystąpienia Polski do UE.
Inwestycje zagraniczne w Polsce	ocenia atrakcyjność inwestycyjną Polski; wskazuje znaczenie inwestycji zagranicznych w Polsce	wskazuje przykłady i znaczenie inwestycji zagranicznych w Polsce dla rozwoju społeczno-gospodarczego kraju; wskazuje polskie bezpośrednie inwestycje zagraniczne i podaje ich

		wartość na podstawie danych statystycznych; przedstawia bariery w napływie BIZ do Polski; omawia nierównomierny napływ inwestycji zagranicznych do poszczególnych regionów kraju na podstawie mapy.
Regiony fizycznogeograficzne Polski	wskazuje przykłady na zróżnicowanie środowiska; walory poszczególnych regionów fizycznogeograficznych	wyjaśnia uwarunkowania zróżnicowania środowiska przyrodniczego w Polsce; przedstawia kryteria podziału Polski na regiony fizycznogeograficzne; ocenia walory wybranych krain geograficznych Polski i określa cechy środowiska decydujące o krajobrazie tych krain.
Regionalne zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego Polski	wymienia mierniki poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego regionów; podaje przyczyny i skutki dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski.	przedstawia czynniki wpływające na rozwój społeczno-gospodarczy regionów; ocenia poziom rozwoju społeczno-gospodarczego regionów Polski; omawia przyczyny i konsekwencje dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym regionów Polski; przedstawia przykłady działań zmniejszających dysproporcje w rozwoju regionów Polski.
Zanieczyszczenie środowiska przyrodniczego w Polsce	wskazuje źródła zanieczyszczeń środowiska przyrodniczego, zmiany krajobrazu wywołane działalnością gospodarczą, zróżnicowanie regionalne zanieczyszczenia środowiska przyrodniczego, obszary ekologicznie zagrożone.	ocenia stan poszczególnych komponentów środowiska przyrodniczego w Polsce; charakteryzuje wpływ poszczególnych sektorów gospodarki na stan środowiska w Polsce; wymienia nazwy obszarów ekologicznego zagrożenia i klęski ekologicznej oraz wskazuje je na mapie.
Ochrona środowiska przyrodniczego Polski	wymienia formy ochrony przyrody, międzynarodowe formy ochrony przyrody; wskazuje na mapie Parki Narodowe.	przedstawia formy ochrony przyrody w Polsce; ocenia rolę parków narodowych i innych form ochrony przyrody w zachowaniu naturalnych walorów przyrodniczego; omawia uwarunkowania rozmieszczenia obszarów chronionych w Polsce; przedstawia działania polskich i międzynarodowych organizacji na rzecz ochrony przyrody w Polsce; proponuje działania na rzecz restytucji i zachowania naturalnych elementów

		środowiska w Polsce.
Walory parków narodowych w Polsce	wskazuje walory przyrodnicze podlegające ochronie w parkach narodowych.	przedstawia charakterystyczne walory przyrodnicze podlegające szczególnej ochronie w Parkach Narodowych w Polsce na podstawie różnych źródeł informacji, np. map i danych statystycznych; opisuje unikalne obiekty przyrodnicze objęte ochroną na terenie polskich Parków Narodowych.
Powtórzenie do matury		
Położenie oraz środowisko przyrodnicze Polski Mapa jako obraz Ziemi Sfery Ziemi Procesy endogeniczne i egzogeniczne	posiada wiadomości z zakresu: położenie i granice Polski; budowa geologiczna; klimat; bilans wodny; sieć rzeczna i jeziorna; Morze Bałtyckie; Gleby; świat roślin i zwierząt; mapa jako źródło informacji sfery Ziemi; procesy egzogeniczne i endogeniczne.	identyfikuje i analizuje problemy występujące w środowisku geograficznym w różnych skalach przestrzennych i czasowych; ocenia, argumentuje i wnioskuje, w tym dostrzega prawidłowości dotyczące środowiska przyrodniczego; wykorzystuje narzędzia matematyczne do opisu oraz analizy zjawisk i procesów, które zachodzą w środowisku geograficznym; wykorzystuje i przetwarza informacje geograficzne pochodzące z różnych materiałów źródłowych. Praca z arkuszami maturalnymi CKE, aplikacją Matura-ROM i <i>Maturalnymi kartami pracy</i>
Przemiany polityczne i gospodarcze świata Ludność i urbanizacja	posiada wiadomości z zakresu: liczba i rozmieszczenie ludności Polski; struktura demograficzna Polski; migracje; struktura narodowościowa i wyznaniowa, grupy etniczne; struktura zatrudnienia i bezrobocie; urbanizacja i sieć osadnicza; bogactwo kulturowe Polski.	ocenia, argumentuje i wnioskuje, w tym dostrzega prawidłowości dotyczące środowiska przyrodniczego, życia, gospodarki człowieka oraz wzajemnych powiązań i zależności w systemie człowiek – przyroda – gospodarka; wykorzystuje i przetwarza informacje geograficzne pochodzące z różnych materiałów źródłowych. Praca z arkuszami maturalnymi CKE, aplikacją Matura-ROM i <i>Maturalnymi kartami pracy</i>
Rolnictwo	posiada wiadomości z zakresu: czynniki rozwoju rolnictwa w Polsce i na świecie; produkcja roślinna i zwierzęca; integracja polskiego rolnictwa z rolnictwem UE;	ocenia, argumentuje i wnioskuje, w tym dostrzega prawidłowości dotyczące środowiska przyrodniczego, życia, gospodarki człowieka oraz wzajemnych powiązań i zależności w systemie człowiek – przyroda – gospodarka; wykorzystuje i przetwarza informacje geograficzne pochodzące z różnych materiałów źródłowych.

		Praca z arkuszami maturalnymi CKE, aplikacją Matura-ROM i <i>Maturalnymi kartami pracy</i>
Przemysł	posiada wiadomości z zakresu: sytuacja polskiego przemysłu ; przemysł wydobywczy i energetyczny w Polsce i na świecie; przemysł przetwórczy; przemysł wysokiej technologii w Polsce i na świecie; obszary koncentracji przemysłu w Polsce i na świecie.	ocenia, argumentuje i wnioskuję, w tym dostrzega prawidłowości dotyczące środowiska przyrodniczego, życia, gospodarki człowieka oraz wzajemnych powiązań i zależności w systemie człowiek – przyroda – gospodarka; wykorzystuje i przetwarza informacje geograficzne pochodzące z różnych materiałów źródłowych Praca z arkuszami maturalnymi CKE, aplikacją Matura-ROM i <i>Maturalnymi kartami pracy</i>
Usługi	posiada wiadomości z zakresu: transport i łączność w Polsce oraz na świecie; atrakcyjność turystyczna Polski na tle innych krajów świata; uwarunkowania i konsekwencje rozwoju turystyki w Polsce i na świecie; handel międzynarodowy;	ocenia, argumentuje i wnioskuję, w tym dostrzega prawidłowości dotyczące środowiska przyrodniczego, życia, gospodarki człowieka oraz wzajemnych powiązań i zależności w systemie człowiek – przyroda – gospodarka; wykorzystuje i przetwarza informacje geograficzne pochodzące z różnych materiałów źródłowych Praca z arkuszami maturalnymi CKE, aplikacją Matura-ROM i <i>Maturalnymi kartami pracy</i>
Polska w świecie Zróżnicowanie regionalne Polski Problemy współczesnego świata	posiada wiadomości z zakresu: organizacje międzynarodowe; inwestycje zagraniczne w Polsce; regiony fizycznogeograficzne Polski i ich poziom rozwoju społeczno-gospodarczego zróżnicowanie poziomu społeczno-gospodarczego państw świata; konflikty zbrojne	ocenia, argumentuje i wnioskuję, w tym dostrzega prawidłowości dotyczące środowiska przyrodniczego, życia, gospodarki człowieka oraz wzajemnych powiązań i zależności w systemie człowiek – przyroda – gospodarka; wykorzystuje i przetwarza informacje geograficzne pochodzące z różnych materiałów źródłowych Praca z arkuszami maturalnymi CKE, aplikacją Matura-ROM i <i>Maturalnymi kartami pracy</i>
Degradacja i ochrona środowiska przyrodniczego w Polsce i na świecie Zanieczyszczenie środowiska przyrodniczego	posiada wiadomości z zakresu: ochrona środowiska przyrodniczego; obiekty przyrodnicze objęte ochroną w Polsce i na świecie	ocenia, argumentuje i wnioskuję, w tym dostrzega prawidłowości dotyczące środowiska przyrodniczego, życia, gospodarki człowieka oraz wzajemnych powiązań i zależności w systemie człowiek – przyroda – gospodarka; wykorzystuje i przetwarza informacje geograficzne pochodzące z różnych materiałów źródłowych Praca z arkuszami maturalnymi CKE, aplikacją Matura-ROM i <i>Maturalnymi kartami pracy</i>

5. Nauka geografii na IV etapie edukacyjnym w znacznej mierze opiera się na umiejętności odczytywania, interpretowania i prezentowania informacji, w tym tekstów źródłowych, danych statystycznych, map, wykresów oraz zdjęć (lotniczych, satelitarnych), stąd duży nacisk kładziony jest na ćwiczenie i doskonalenie tych elementów oraz wykorzystanie nowoczesnych źródeł informacji – ze szczególnym naciskiem na interpretację oraz tworzenie informacji.

6. Uczeń otrzymuje oceny za:

- orientację na mapie (atlas, mapa ścienna, mapa konturowa);
- odczytywanie informacji z tekstów źródłowych, map tematycznych: fizycznych, geologicznych, klimatycznych i innych;
- interpretację danych statystycznych diagramów, tabel;
- odczytywanie informacji ze zdjęć lotniczych i satelitarnych, schematów, rysunków;
- rozwiązywanie pisemnych zadań testowych;
- rozwiązywanie testów na stronach WWW;
- sprawdziany;
- prace domowe;
- wykonywanie prezentacji, map, posterów, portfolio, diagramów;
- samodzielne opracowywanie zagadnień problemowych (długoterminowych);
- przygotowanie materiału do nowej lekcji;
- prace wykonane poza salą szkolną - w terenie.
- prezentację dłuższych wypowiedzi;
- udział w dyskusji na lekcji;
- prezentowanie na lekcji twórczych pomysłów.

7. Waga ocen:

- zadanie – waga 1
- kartkówki – waga 1
- odpowiedź ustna - waga 1
- aktywność – waga 1
- praca domowa – waga 1
- praca na lekcji – waga 2
- zadanie- waga 2
- sprawdzian - waga 3
- mapa – waga 3
- prezentacja - waga 4
- testy na stronach www - waga 4
- matura próbna - waga 5
- zadania mat – waga 5
- test - waga 5
- podsumowanie - waga 5

8. Szczegółowe kryteria oceny prac pisemnych:

Terminy prac pisemnych i ich zakres są uzgadniane z uczniami na zasadach zawartych w WZO. Punktacja prac pisemnych ustalana jest z uczniami każdorazowo w zależności od stopnia trudności pracy.

Ocena pracy wg skali procentowej uzyskanych punktów:

Ilość punktów:

100 – 95 % - ocena: celujący

94- 90% - ocena: bardzo dobry

89- 75 % - ocena: dobry

74- 65 % - ocena: dostateczny

64- 40 % - ocena: dopuszczający

39% i mniej – ocena: niedostateczny

9. Poprawa ocen

Każda zdobyta ocena może być poprawiana przez ucznia w terminie dla niego dogodnym, ale nie dłuższym niż 2 tygodnie od uzyskania oceny którą uczeń chce poprawiać lub od momentu ustania przyczyny nieobecności ucznia. W uzasadnionych przypadkach termin poprawy może zostać wydłużony.

Po dokonaniu poprawy (zaliczeniu partii materiału) pod uwagę brana jest ocena poprawiona.

10. Zasady wystawiania ocen cząstkowych:

- Przy odpowiedzi ustnej i pisemnej ocenie podlegają:
 - (poziom merytoryczny) dobór i zakres treści, wyjaśnianie zjawisk i procesów, stosowanie terminów i nazw geograficznych;
 - w pracach pisemnych - samodzielność, dokładność, konstrukcja pracy, jej czytelność.
- Stosowany jest system plus (+) i minus (-).
- Każdy sprawdzian pisemny (po zakończeniu działu) jest zapowiedziany przynajmniej na tydzień przed terminem sprawdzania.
- Nauczyciel może przeprowadzić bez zapowiadania sprawdzian obejmującą materiał z trzech ostatnich lekcji (kartkówkę).
- Nieobecność na lekcji nie zwalnia ucznia z przygotowania do lekcji i możliwości odpowiedzi lub sprawdzianu (z wyjątkiem dłuższej niż tydzień nieobecności usprawiedliwionej).
- Uczeń ma możliwość zgłoszenia nieprzygotowania :
 - raz w semestrze przy jednej godzinie w tygodniu,
 - dwa razy w semestrze przy dwóch godzinach w tygodniu,
 - trzy razy w semestrze przy 3 i większej ilości godzin w tygodniu. Jest to odnotowywane w dzienniku, ale nie ma wpływu na ocenę końcową, jeśli uczeń uzyskał wymaganą ilość ocen, która pozwala na wystawienie oceny klasyfikacyjnej lub końcowej.

Ocenianie ma charakter jawny, sprawiedliwy, obiektywny, systematyczny, obejmuje różnorodne prace ucznia i formy sprawdzania postępów. Zadaniem oceniania jest przede wszystkim motywowanie uczniów do nauki przedmiotu ale też wskazywanie braków do uzupełnienia.

W przypadku nieuzyskania wymaganej ilości ocen nieprzygotowanie traktowane jest jak ocena niedostateczna oraz stanowi podstawę do nieklasyfikowania ucznia.

11. Zasady wystawiania ocen semestralnych i końcoworocznych:

- 1) Ocenę semestralną można wystawić przynajmniej z trzech ocen częściowych (przy jednej godzinie tygodniowo) i przynajmniej z czterech przy większej ilości godzin geografii w tygodniu, w tym przynajmniej jednej ocenie z pracy pisemnej (test, zadanie, sprawdzian).
- 2) Przewidywana ocena semestralna lub roczna wystawiana jest w dzienniku elektronicznym na dwa tygodnie przed klasyfikacją.
- 3) Ocena końcowa obliczana jest na podstawie średniej ocen przez system Librus i stanowi podstawę do wystawienia oceny klasyfikacyjnej.
- 4) Ocena wystawiana jest na podstawie średniej ocen wyliczonej przez system Librus wg następujących kryteriów:

1,75 – 2,75 – ocena dopuszczający

2,76 – 3,75 – ocena dostateczny

3,76 – 4,75 – ocena dobry

4,76 – 5,55 – ocena bardzo dobry

Powyżej 5,56 – ocena celujący

Ocena wyliczona przez system Librus jest oceną **s u g e r o w a n ą**.

Uczeń, który opuści więcej niż 50% lekcji w semestrze i nie uzyskał wymaganej ilości ocen zgodnie ze Statutem Szkoły jest nieklasyfikowany.

Zasady egzaminu klasyfikacyjnego oraz jego przebieg określa Statut Szkoły.

Nauczyciel wystawia ocenę semestralną i końcową biorąc pod uwagę oprócz wymienionych kategorii oceniania również możliwości intelektualne ucznia, stopień zaangażowania, chęć poprawy ocen dostosowując formy sprawdzania postępów tak, aby motywować ucznia do nauki i zdobywania pozytywnych ocen.

12. Nauczyciel dostosowuje formy i metody sprawdzania postępów ucznia do jego możliwości tak, aby indywidualizować proces nauczania i stwarzać możliwość uzupełniania braków oraz dokonywania przez ucznia postępów.
13. Indywidualizacja oceniania polega na różnicowaniu trudności zadań dla poszczególnych uczniów w zależności od ich możliwości i preferencji. Nie oznacza to jednak zaprzestania ćwiczenia określonych umiejętności np. orientacji na mapie, która stanowi problem dla znacznej grupy uczniów.

Opracowała
Jolanta Jaranowska
Nauczyciel geografii w ZSE i O